

Алесь Разанаў

**Пчала
пачала
паломнічаць**

Вершаказы

Мінск
Выдавец І. П. Логвінаў
2009

УДК 881.161.3-1

ББК 84(4Бел)-5 Р 17

Разанаў, А. С.

Пчала пачала паломнічаць: вершаказы / Алесь Разанаў. —
Мінск: І. П. Логвінаў, 2009. — 132 с.

ISBN 978-985-6901-38-9.

Аўтарскі жанр — вершаказы ўвайшлі ў тэкст і кантэкст
айчыннай літаратуры.

Яны вынікаюць з самой існасці мовы, у іх слова,
вынесенае ў назву, выяўляе і вымаўляе сябе і вымалёўваецца
такім чынам у карціну, а гук пераводзіцца ў гукасэнс.

УДК 881.161.3-1
ББК 84 (4Бел)-5

© Разанаў А. С, 2009

© Выдавец І. П. Логвінаў, 2009

ГЛІНА

Гліна — «мгліна»: яна спіць у імглістай глыбіні і сніць свае заповітныя «магліваасці».

Для каменя гліна — адліга, для вады — «лыга», але чаго нельга зрабіць з каменю ці з вады, лыга з гліны.

Гліна гнуткая, як галіна, і лінія яе паводзін супадае з лініяй паводзін надвор'я: загаспада-рыць спёка — і гліна спякаецца, нібы крыша, ліне дождж — і гліна «ліняе» і ліпне да ботаў, да пахлапнёў, да галёшаў, якімі, як лінатыпамі, вандроўнікі выдрукоўваюць свой «глінапіс».

Гліна — галетніца: у ёй няма нічога лішняга, і гніль не здольная да яе падступіцца, і голад не здольны яе праглынуць.

Чалавек вырабляе з гліны ўсялякія рэчы: кафлю, цагліны, глякі,— але і сам ён з гліны, і да канца сваіх дзён ён лепіць з сябе такі твор, які адпавядае яго ўяўленням, задумам і ўчынкам: нягеглы і глёўкі — калі яны глёўкія і нягеглыя, «гімалайны» і «галілейны» — калі гэтакія яны.

З гліны ўсё паўстае, і ў гліну ўсё гіне.

Гліна — нігіль, нішто, але ў боскіх руках яна становіцца геніяльнай.

ДОЖДЖ

Дождж даўгажданы, доўгажаданы. Ён «доіцца» з неба і дагаджае атожылкам руні, дрэвам, усёй зямлі — ён іхні заўсёдны добраахвотны даўжнік.

Дождж прыходзіць як боскі адказ на стара-славянскую — старасялянскую — малітву: «Хлеб наш насущный даждь нам днесь».

Дождж добры, дождж дужы, калі ён у меру, у дозу, у «досыць» і калі ў пару — у сяўбу, а не ў жніво і ў дажынкi.

Дождж падарожнічае ўдоўжкі і ўшыркі, без сцежак і без дарог, і там, дзе ён пабывае, жыццё адраджаецца нават з прысаку, нават з жуды.

ДУБ

З усіх дрэў дуб самы дужы, самы векавечны, самы даўні і самы будучы — ён увасабляе сабою трыяду часу: даўніну, цяпершчыну і будучыню і сваім існаваннем сцвярджае: быў, ёсць, буду.

Аб дубе бытуюць паданні, але сам ён не дбае аб тым, каб каму-небудзь падабацца: уся яго турбота, каб і ўлетку, і ўзімку быць сабою самім — дубам.

Усё, што робіцца з дуба, усё, што з яго будзецца, мае адменны характар: яно трывалае, яно добрае — яго не паточыць шашаль і ў ім не нарбіць гнёздаў цвіль.

Дуб і падобны да ўсіх іншых дрэў, і адрозніваецца ад іх менавіта сваёй большай драўлянасцю, дрэвавасцю: ён дрэва ў дрэве кроці, у два разы, у «дубль».

Дуб — тутэйшае дрэва ведаў: на ім сядзіць вешчая птушка бусел, пад ім — сівы дзед: вясковы буда.

БРУК

Брук — дарожны друк, вухналі, загнанья ў хаду дарогі, каб не расслізваўся рух. У ім часткі намагаюцца перайсці ў адзінства, у ім хвіліны намагаюцца сабрацца ў час.

Брук вышаў з рук, вышаў пад ногі. Яго нораў і круглы, і круты: брук барухаецца з бязладдзем, але буркоча і на гладкапіс.

Па бруку грукае воз.

У возе морква, бручка і буракі.

СКРЫНКА

Калі яе адчыняюць, яна скардзіцца, яна скрышае.

У ёй захоўваецца скрытае — скарб: ім яна поўная, ім змястоўная, ім ацэньваецца яе вартасць.

Усе думаюць, што яна скнара, што яна «рынак», але сама скрынка ведае, што яна скрыпка, у якой няма струн.

www.kamunikat.org

ДЫМ

Безмаёмасны, бы манах-дамініканец, і багаты, бы цар Мідас, дым падымаецца ўгору і падымае з сабою, што ўзняцца само не можа: бадылле, ігліцу, галіны, а часам нават будынкі.

Але калі ў паднябессі ён адтуляе абдымкі, каб адняць ад сябе свой набытак, каб адмыцца і ачысціцца ад яго, ён адымаецца і сам: становіцца проста яснасцю, проста «невідзімнасцю», і паднябессе, як мытня, бесперашкодна прапускае яго ў свой эдэм.

Дым думае, і хоць на мадэль яго думання ўплываюць шмат якія ўмовы і абставіны: адкуль ён распачынае сваю вандроўку — з даліны, з гары, ці з выдмы, якія «модлы» — каінавы ці авелевы — нясе з сабою і каму прысвячаецца — дэману ці дэміургу, - найпершая, найдамінантная ўмова — каб ён рухаўся, каб падымаўся, каб быў дынамічны, бо нерухомы — ён толькі сажы, толькі куроным, толькі туман.

Дзе дым, там дом, і калі агонь для дома — дыямент, дык дым — дыядэма.

Дым дамаўляецца і знаходзіць супольную мову з усімі стагоддзямі і гадамі і ўпадабняецца то матыльку, то гатычнай бажніцы, то пірамідзе, то дзьмухаўцу, то, урэшце, дамоклаву мячу, і падыме, нібы па здымку, можна даўмецца, якія гэта стагоддзі і якія гады.

Дым не падманвае нас: ён — матыў, які вынаходзіцца намі самімі і ў якім ёсць мы, ты і вы...

КАСА

Каса — косая, аднак там, дзе яна праходзіць, застаюцца чыстыя, без касмыкоў, касынікі лугоў і роўныя каснікі пакосаў.

Каса не спакушаецца славай і не выстаўляецца на паказ: яна толькі першаю, у расу, каштуе тыя «смакосы», якія пасля будуць каштаваць каровы і козы.

Каса касуе ўсё, што ўзводзілі вясна і лета: яе кранае не краса званцоў, касачоў ці каласоўнікаў, а косінусы і катангенсы стасункаў з імі.

Пасада ў касы каставая — ад Ксандры: яна прадказвае ўсім аднолькавы лёс і сама ж вершыць яго.

На касу, як на смерць, касавурацца гусакі, на касу сыкае асака, яе кусаюць камяні, ад яе адкасоўваюцца кусты, але, вітаючыся з ёю, касу ксціць касец Ясь і — развітваючыся з ёю — касінер Кастусь.

КРЫГА

Адкрышаная ад крышталю цэласнасці, карагодзячы, а то і ведучы вайну (Krieg!) з іншымі «крыхамі», крыга кіруецца туды, дзе стаіць горад Рыга, дзе ўюцца харугвы і дзе рыгво ракі ўстрагае ў мора, і па дарозе скругляе ўсё, што ёсць у ёй квадратнага, сточвае ўсё, што ёсць у ёй рагатага, і тыя вярыгі, што лучаць яе з лядовай рыгарыстычнасцю, скідаюцца пакрысе самі.

Наўкруг крыгі віруюць скрыгаты — адны ад скаргі, другія ад узрушэння, і коні пылі, то прсста, то кривуляста, імкнуць яе ў невараць, як з адпушчанымі лейцамі квадрыгу.

На крыгу ўскокваюць, каб пакатацца на ёй, хлапчукі — мясцовыя «крыганаўты». З юліянскага — старога — календара крыга перавандроўвае ў грыгарыянскі, з крыўскай метрыкі — у варажскую.

Пра крыгу — колькі чаго ў ёй сухога і колькі мокрага — абменьваюцца ўражаннямі берагі, а рака, адкрываючы ў ёй нязведаную глыбіню, засвойвае яе напамяць, нібы кніга «Рыгведу».

ДЗВЕРЫ

Дзверы маюць дзве веры і вядуць у два бакі — у прыход і адыход, у прыйсце і выйсце. Яны робяцца з жывой матэрыі — з дрэва, здэрава, і адгукаюцца таму, хто стукаецца, ягоным жа стукам: асцярожным — на асцярожны, бадзёрым — на бадзёры, і разумеюць таго, хто ў іх стукаецца, па тым, як ён стукаецца, альбо, і гэта здараецца, шкрабецца.

Прапанова, але пераборлівая, забарона, але дзіравая, дзверы аддзяляюць унутраную прастору ад знадворнай, і той, хто ўваходзіць у дзверы, уваходзіць у новы стан і ў новае становішча: з «нідзе» ў «дзе», з дня — у «добры дзень», з двара — у «дзяржаву».

Дзверы трымаюцца раўнавагі і сцвярджаюцца правілам: яны мусяць адчыняцца на адзін раз больш, чым зачыняюцца, і калі гэтае правіла парушаецца, то і раўнавага вярэдзіцца.

Падмазанья — дзверы маўчаць, непадмазанья — верашчаць, цвярозыя — разважаюць, нецвярозыя — вярзуць лухту, разнасцежаныя — высцюжваюць хату, зачыненыя — берагуць яе дух, яе мары, яе вярозы.

Каля дзвярэй зераюць лапці-кавярзні ды аціраецца дзяркач.

Да дзвярэй нахіляецца калодзежны журавель — асвер, а вёдры напамяць ведаюць да іх дарогу. У дзверы дзярэцца сівер. І звер недаверліва спыняецца перад дзвярамі, вынюхваючы ў іхнім двувер'і ерась.

ДАРОГА

Дарога — як рака: разгаліноўваецца на шматлікія прытокі — сцежкі і цячэ паўз двары, гарады, агароды, усё закранаючы сабою і ўсё пакідаючы па-за сабою. Адзінага, каго яна не можа пахінуць,— гэта чалавека: калі рухаецца ён — рухаецца і яна, калі спыняецца ён — спыняецца і яна. Ён — яе другое «я», яе спадарожнік і павадыр, які дырыгуе, як ёй ісці — таропка ці паволі, ідiha ці гўчма.

Усё, што здараецца з дарогай, здараецца і з чалавекам, і ўсё, што ні здараецца з чалавекам, здараецца якраз у дарозе, бо сама прырода дарогі — здарацца, «здарагацца».

Але калі адрасы дарогі вядомыя — яны акрэслены на картах і схемах, то адрас чалавека невядомы; разам яны ідуць да небакраю, датуль, дзе неба злучаецца з зямлёю, далей у памяці дарогі чалавека няма, далей чалавек ідзе сам: адною сваёю прыродай у дол, другою — угору.

Дарога адгароджана ад наваколя сваім радаводам, сваёй роляй — яны ў яе выключныя: наваколме замыкаецца ў круг, у карагод, а дарога, наадварот, выключаецца з круга, расторгвае яго. Яна ў два канцы, у два рагі, і праторана своеасаблівым нарогам — людскою хадой.

Дарога — найдаражэйшая гасця: яна нясе людзям навіны, нясе дары, нясе радасць і гора, трагедыю і жарт, гатовая, як торг, заўтра змяніць іх на процілеглае.

Дарога — палімпсест, тора чалавечай гісторыі: што на ёй выдрукоўваюць адны, сціраюць, выдрукоўваючы сваё, другія.

Але так пішацца жыццягіс чалавецтва, і нават калі дарога зарастае драсёнам, дрыжнікам ці падарожнікам — першым сведчаннем пра чалавецтва ўсё роўна застаецца яна, дарога,— самы вялікі сутюльны чалавечы твор.

www.kamunikat.org

ВОЎК

Рускі в о л к — волат: ён волакам цягне
Ваўкавыск у Валакаламск.

Літоўскі v i l k a s пільнуе Вільню і *viliasi* (мае
спадзяванне), што будзе пільнаваць і Вілейку.

Сербалужыцкі w j e l k шукае на віках (на
кірмашы) той век, які памятае, што ён вялікі.

Polski w i l k *wikła się* (ублытваецца) ў наймавер-
ныя справы, але на Вігілля (Куццю) выблытва-
ецца.

Украінскі в о в к апрануты ў аўчынку, і калі на
яго паказваюць пальцамі: «Во — воўк!», ён
выдае сябе за авечку і кажа, што ніколі і краем
вока не бачыў воўка.

Чэшскі v l k, як дзіцячая цацка ваўчок, круці-
цца ў валтузні вуліц і вулак; да ўсяго, што
настала і мае яшчэ настаць, ён загадзя ўжо
звыклы.

Старалацінскі v u l k u s жыве на вулкане.

Сербскі в у к ведае навуку: у яго вострае вуха і
чалавечы глүзд.

Праславянскі в ь л к ь валхвуе.

Беларускі в о ў к вые.

РУНЬ

Вунь — салома, вунь — зерне, а вунь — рунь:
узняўшы ўгору дзіды і мечы, рунь угрунь —
уранку і ўвечары — рухаецца на свой
Грунвальд, у сваю неўміручасць.

Рунь — руны зямлі, карункі грунту. Яна зялёная,
але ў яе нутры ляжыць залатое руно.

Аб ёй рупіцца Ярыла.

Яе жагне вогненным заклёнам Пярун.

І чалавек, пазіраючы на яе, рунлівее норавам.

ГОРАД

Горад горды і высакародны: ён стаіць на высокім месцы — на ўзгорку, на грудзе, і, адгароджваючыся ад навакольнага асяродка вежамі і сцяною, не адлучаецца ад яго, а вылучаецца з яго — як яго цэнтр, сярэдзіна, сарцавіна.

Ён — бесперапыннае пераўтварэнне дольняга ў «горнае», мінулага ў «градучае», ён - іхнія народзіны, і таму ўсе позірккі скіроўваюцца да яго, і таму ўсе дарогі сыходзяцца ў ім, і таму ўсім крывічам і радзімічам ён, нібы ўзнагарода, родны і дарагі.

Горад загартаваны ў горне розных нягод і прыгод, ён перагараджае ордэну і ардзе дарогу да валадарства, і калі на ўсё горла ворагі прадракаюць: «Гора — гораду!» і абрушваюць на яго град камянёў і стрэлаў, горад адказвае ім пагардай.

Да горада горнуцца вёскі, лясы, пасады, палі, агароды, і ён з'ядноўвае іх у радзіму, а разнаісную грамаду - смердаў, рамеснікаў, гандляроў - гуртуе ў народ.

І нават калі горад знішчаецца дашчэнту, згарае да гарадзішча, народ і радзіма становяцца тым радовішчам, з якога ён адраджаецца зноўку.

У горадзе валадарыць Рагвалод, горад радуецца Рагнедзе.

ПЧАЛА

Пчала нікога не чапае сама, але калі нехта чапае яе альбо той керам, у якім жытлае яе радзіна, яна не шкадуе жыцця, караючы — і лечачы ад сваволі — крыўдзіцеля, апякаючы яго сваім распачным пацалункам.

Пчала — чалядніца працы, і на чале летняга дня, ведучы яго за сабою, яна вылятае ў поле, у луг, у сад, цешачы іх сваім прылётам, тым, што пачаўся дзень і што яна, пчала, пачала паломнічаць.

Увесь дзень пчала зносіць у вулей, у яго каморы, падпечкі і ночвы, праз яго чалеснікі і атворы тое, што яна возьме ў поля, у луга, у саду,— узятая, і тое, што яны ёй дадуць,— уздатак, адводзячы адпачынку ноч.

Пчалу нельга забіваць: яна — пЧАЛа, у ёй захоўваецца чалавечы пачатак, і людзі шануюць яе, як чалавека.

Пчала мае справу з самымі прыгожымі, з самымі чуюмі, з самымі духмянымі стварэннямі — кветкамі, але ў глыбіні яе існавання тоіцца плач.

МАЛАНКА І ГРОМ

Каб аперазаць паўнеба, маланцы дастаткова вокамгнення, вокаміргнення: яна амаль бязмежная ў прасторы — такая вялікая і амаль бязмежная ў часе — такая малая.

Яна выкікае з хмарнай імглы і, расвятляючы гэтую імглу, дасягае найярчэйшага нападу.

Яна ўсюды паспявае, усё спасцігае, і людзі ёй моляцца, як святой, і называюць яе чалавечым імем: Малання, аднак і сама яна — малітва, яскравая малітва прасторы, якая, як людзі, мае патрэбу ў споведзі, ачышчэнні і прасвятленні.

Маланка — ламанка: яна ломіць магутныя дрэвы і вымалёўвае трапятлівыя — «ліхаманкавыя» — узоры вышэйшай — электрамагнетычнай — трыганаметрыі.

Маланка спакон вякоў маладая, яна вечная «муза»: калі яна гаворыць, пануе нямая ціша, калі замаўкае, пачынае гаварыць «гармата» — гром.

Гром агромністы: ён «ахорвае» бязмоўнае і пацярпае імгненнае, палохаючы старых і малых тым, чаго ўжо няма, што ўжо мінула.

Гром — гурма і гармідар; пакінуўшы свае харомы, ён гоніцца за маланкай, за ўсё чапляецца, усё зрушвае, усё пераварочвае дагары.

Маланка лёгкая, гром грувасткаі, маланка маляўнічая, гром красамоўны, маланка — змест, гром — форма, маланка — інтуіцыя, гром — логіка, маланка — мелас, гром — рыторыка, маланка крэсліць граматы, адрасаванья Садому і Гаморы, гром іх абвясчае.

Маланка жне, гром малоць, маланка — серп,
гром — молат; яны такія розныя, такія
непадобныя, але іх яднае гармонія.

www.kamunikat.org

ЛОВЫ

Палова на палову — ловы: у іх адна палова ловіць другую, левае — правае, свавольнае — вольнае, змысловае — адмысловае.

Паволі, нібы яны валаводзяць, у ловы ўплываюць поплаў і волміна і, каб даўмецца, што гэта за «love», на злом галавы імкліва, падымаючы на дыбы логавы, убягае лес — во хваёвы, а во яловы.

Вымалёўваючы авальны гук «о», у ловах вымаўляе сваё слова паляўнічы рог, а чыннікі эвалюцыі — дзіда, страла ды волава — асвойваюць свае ролі.

Нібы палову ад зерня, ловы ацярушваюць ад першай паловы тое, што кволае і палахлівае, а ад другой найперш адымаюць тое, што вылучаецца,— волатавае.

Ловы авалодваюць галоўнамі і маюць набыткам тое, што бяруць у жыцця; і кожны раз жыццё пытаецца ў іх: ловы, мо ўжо даволі?!

КАМЕНЬ

Камень пукаты, нібы яйка. Калі яйка (прынамсі, велікоднае) выпрабоўваюць на моц, яго прыстаўляюць да зубоў і стукаюць: к-к-к-к... Які гук, такая і моц. Камень адразу аб'яўляе аб сваёй моцы, аб сваім мацакоўстве. Ягонае «к» перакананае і непранікальнае. Ён, зрэшты, увесь складаецца з «к», з суцэльнай шкарлупіны. Тая мяккасць, якая ўласцівая астатняй яго частцы, належыць не самому каменю, а асяродку, які яго атуляе і які для яго сапраўды мяккі.

У камені спіць імя абсалюту — аум, альбо, паводле іншай транскрыпцыі, амін. Быццам нямы прарок, камень звяртаецца да таго, хто праходзіць міма, да чалавека, з адным і тым жа спрадвечным — сфінксавым — запытаннем: камо градзешы (куды ідзеш)?

Калі чалавек спыняецца — ён камянее, а камень, у сваю чаргу, пераймае чалавечую іпастась: на ім пішуцца імя і лічбы.

Камень — камель часу: усё іншае ў параўнанні з ім зменлівае і нетрывае. І кожны раз, калі жыццё распачынаецца нанова, яно распачынаецца не аб ovo (з яйка), а з каменя.

СМАГА

Смага — «мага»: яна можа тое, чаго не могуць звычайныя станы, і там, дзе яны прызнаюць сваю парузу і згаджаюцца, што магіла магутнейшая за ўсіх і за ўсё, смага змагаецца і пасягае на перамогу.

У смагі няма ні масы, ні вагі, аднак яна прымушае самазадаволеную матэрыю хацець, мучыцца, намагацца, змяняцца і, перавыхоўваючы стыхіі, якія ў прыродзе варагуюць паміж сабой, прымушае агонь любіць вяду, а Магелана тварыць немагчымае і, як да магніта, цягнуцца да неадкрытых мацерыкоў.

Яна перайначвае многае ў адзінае, імгненнае ў працяглае, гаму — у магму, альфу — у амегу, пякельнае — у пекнае, смалу — у смарагды, а самасць — у дух.

Магістр магічных навук, смага прысвячае таго, хто згодны ў яе вучыцца, у асновы касмагоніі і дае пакаштаваць веды самым праўдзівым і першаісным чынам — на смак.

КАРАНІ

Карані пакараныя: гэткая іхняя карма — рыць дол, урывацца ў цемру, быць катаржнікамі.

Але ніхто ніколі не чуў ад іх ні скаргі, ні наракання — яны крэўныя з самым вышэйшым, з сонечным пачаткам РА, і памятаюць вышэйшую праўду — праўду самаахвярнасці.

Карані кіруюцца да радовішчаў жыцця — да крыніц і, здабываючы з адмоўнага КА дадатнае РА, а са сваёй кары — карысць, кормяць ёю дрэва.

Для іх няма ні свайго ранку, ні свайго вечара: ранака для іх — калі дрэва цвіце, вечар — калі яно акрываецца асенняю скрухай.

Там, пад зямлёю, у сваёй краіне, яны каралі, яны карануюць дрэва кронай, яны багатыя будучай радасцю, але выцягнутыя на паверхню, ляжаць як пачварныя крывыя сутаргі — курчы.

Карані лёгка раныцца вонкавай — рассякальнаю — сілай, аднак, перакананыя, як Каран, яны не могуць скарыцца са смерцю і нерухомасцю, і нават калі дрэва гіне — з іх, з каранёў, усё роўна ўзыходзяць новыя крэўнічы — парасткі.

ПАЛОНКА

Палонка не палон: яна праломка ў палоне, і лона ракі з палёгкаю дышае праз палонку.

Сярод нерухомах загонаў зімы палонка — жывая. палонка — натхнёная, палонка — апалонавая («апалонка»), і толькі калі палонку пачынаюць палохаць сярдзітыя маразы, яна, як і ўсё наўкола, зацягваецца плёнкаю лёду.

У палонку акунаюцца конаўка і вядро.

Нібы да акна, да палонкі прывабліваюцца плоткі і акуні.

І на паклон да палонкі з пешняй і вудамі накіроўваюцца рыбакі — паломнікі.

ПАСТКА

Пастка — частка прасторы, аднак такая частка, якая, месцячыся ў прастору, змяняе структуру самой прасторы: у яе лёгка ўвайсці, але з яе цяжка выйсці, у яе проста ўпасці, але няпроста выпасці.

Калі ўсе падаюцца спаць, пастка не спіць, яна ўстойлівая ў сваім пастаянстве, яна на пасту, яна посціць, і суткі мінаюць за суткамі, пакуль штось не стукнецца ў ёй, не ляснецца, не пасунецца — і яна не замкнецца.

Пастка ставіцца не ў пустцы, куды заходзяць адно толькі самотныя плігрымы, і не на пляцы, дзе ўсе ходзяць статкам, а на сутыку пусткі і пляца, дзе песціцца сад спакусы і дзе распяразваюцца, скідаючы свае паскі, пачуцці. Але таму, хто спатыкаецца на гэтым сутыку, прызначае спатканне помста, і таго, хто каштуе спакусу, кушае пастка.

Пастка, аднак, зусім не зацікаўленая ў тым, каб некага захопліваць у сваю пашчу, каб некага скоўваць пакутай, яна перш за ўсё пастух, які пасвіць чалавека на яго жыццёвым шляху, не даючы яму заблудзіцца ў свеце і змарнаваць у нястальных стасунках са светам сваю каставасць, сваю выключнасць, сваю «сакратавасць» і «паскальнасць».

Той, хто, трапіўшы ў пастку, знаходзіць з яе запасное («спасное») выйсце, па сваім стане і статусе ўжо іншы, чым быў дагэтуль, і іншая па сваім стане і статусе пастка: не супастат, якога клянучь усе небаракі, а сама іпастась чалавечага існавання.

Але пра гэта даведваецца толькі вынік, толькі канец, толькі пастскрыптам.

СТУДНЯ

Нібы старадаўні ідал-стод, студня займае святое месца: усе да яе прыходзяць, усюды яе шукаюць, аднак, у адрозненне ад стода, яе вышыня перакулена ў дол і перакулена ўглыб значэнне; яна тое вышэйшае, што стала ніжэйшым, каб змагчы наталіць кожнага, хто хоча піць, і змагчы памыць кожнаму твар і рукі.

Адтульваючыся паверхні, студня далучае гэтую паверхню да сутнасці: туды пасудзіна апускаецца парожня, адтуль падымаецца поўная, — і па тым, як студня сябе паводзіць (ці броснее, ці глушэе, ці высыхае), можна беспамылкова меркаваць, што робіцца на паверхні: яна — яе градуснік, яе суд.

Тут, на паверхні, праходзячы свае стадыі, разнастайваюцца дні, тыдні і месяцы, а там, унізе, у студні, пануе ўсё той жа дзень, усё той жа тыдзень і ўсё той жа месяц — першы, першасны: студзень.

Вярста і стадыі прывязваюцца да студні, і ёю асцюжваецца стадыён. Студня — універсітэт, студыя людскога жыцця, і ўсім людзям — сваім пажыццёвым студэнтам — яна дае самыя істотныя і неабходныя веды — ваду.

Студня такая неадметная, такая будзённая: амаль у кожным двары, амаль каля кожнай хаты, і нічога яна не мае на дне, што прыцягвала б увагу і што прываблівала б пагляды, але ў рудні яе душы, пад спудам, захоўваецца найсвяты цуд — зорнае неба.

ЦВІК

Занятак у цвіка цывільны, а постаць вайсковая: ён, як вінтовачны патрон, мае вострае, доўгае і пляскае, але, у адрозненне ад патрона, ён цэласны, ён суцэльны, і часткі яго не дзеляцца між сабою: дзе адно, там усё.

Цвік «цвікаўны»: усё яго тычыць, усюды ён утыкаецца, каб даўмецца, ці ёсць недзе нешта, чаго б ён не ведаў, ці няма. І калі яго цюкае па плешчы малаток, калі вішчыць дошка, квічыць масніца альбо скавыча аполак, ён, «гучна» ўцякаючы ад малатковага націску, ціха дзякуе яму за паслугу.

Цвік ні на кога не мае злосці, нікога ні на кога не нацкоўвае, нікога не цвеліць, ён толькі выконвае сваю місію — місію цывілізатара: сцвярджае ў драўляным царстве, што ўжо адцвіло і не здольна цвісці нанова, прыйсце жалезнага веку.

Цвіка не цікавіць ні спаракнелае, ні гнілое, але і скамянелае, зацятае на сабе, не цікавіць таксама: тады ён спыняецца, тады ён скрыўляецца і просіцца ў абцугоў, каб яны яго выцягнулі назад.

У цвіку спалучаюцца функцыі ключа і замка: ён — ключ, але на адзін раз, замок — але назаўсёды, і ўсё, замкнёнае ім, трымаецца на ім, пакуль не скончыцца цыкл часу і пакуль драўлянае і жалезнае не скажучь адно аднаму: мы — квіты.

ХЛЕБ

Хлеб святы, хлеб вялебны, і ўсё, што спалучана з ім, што «злеплена» з ім, адбываецца як абрад, як набажэнства, як малебен.

Хлеб хвалебны: яго шануюць і хваляць усе плямёны — і дулебы, і вялеты, і лахвічы.

Хлеб лепшы: з усіх страў, з усіх наедкаў, у ім жыццё (ці на іншай мове — Leben). Ён есца, смокцаца, грызеца, «хлябаецца» і генетычна памятае свой радавод, сваю бацькаўшчыну — глебу.

На выгляд хлеб чорны, але па сваёй сутнасці белы.

ПЛОТ

Плот мае клопат: пільнаваць забароненыя плады — каб іх не ўгледзелі не тья вочы і не аблатошылі не тья рукі.

Плот дзеліць пляц, плато ці плантацыю на часткі: знадворную і ўнутраную, на сваю і чужую, — і з'яўляецца плоццо падзелу. Калі плот цэлы — ён аплот, калі ён дзіравіцца, яго латаюць, як палатно.

Плот складаецца з клічнікаў, але на плоце вісяць заўсёдня «пытальнікі» — гаршкі, гладышы, гякі, латушкі, а то і патэльні.

На плот, каб праспяваць сваё «кукарэку», лапочучы крыллем, узлётвае певень.

Пад плотам буюць лопух, палын і трыпутнік.
Да плота прытульваецца лапата.

Ля плота блукаюць усялякія чуткі, у плот ублытваюцца ўсялякія плёткі накшталт гэтай, ште Лот вунь уцёк, а Лотава жонка вунь стала слупам, нібыта плот мае нейкае дачыненне да Лотавай жонкі і да яго самога.

Плот платанічны: да ўсіх ён ставіцца роўна, да ўсіх аднолькава, але ўспрымаецца ён «палітычна»: аднымі — з патыліцы, другімі — з твару.

Плот тут, але і там, цяпер, але і потым, ён лётае, але не скранаецца з месца, ён уцякае — дае лататы — і даганяе сябе самога — дае пытаю, ён — натоўп, але ў гэтым натоўпе няма больш нікога, апроч яго аднаго

ПІЛА

Ці гэта ліпень, ці лістапад, у пілы — пільніца, напружаная часіна: нібы навачасны Пілат, яна заўзята дапытваецца ў ліпы, піхты, яліны, клёна адказу на адно і тое ж пытанне: у чым ісціна? — і, намерваючыся любою цаною «дапальць» да ісціны, то плаўна, а то з запалам паглыбляецца ў іхнюю сарцавіну, у іхнюю «замкавіну», але ўсялякі раз плён яе допытаў — пыл, пілавінне.

У палоне сваёй заўзятасці, сваёй паляўнічасці піла засляпляецца: яна перапалавінчвае дрэвы наскрозь, разнімае іх на палены, і там, дзе яна спадзяецца набыць большую глыбіню, яна набывае большую плыткасць, што неўзабаве заканчваецца карою, якая ледзьве ліпіць, ды голай, пустой паверхняй, і там, дзе яна спадзяецца сустрэцца з ісцінай, яна сустракаецца з парадоксам, якога ніяк не можа засвоіць і які ўвесь час перажоўвае-перапіліквае ўголас: калі глыбей, то плытчэй, калі глыбей, то плытчэй...

Піла адмаўляецца ад якой бы там ні было платы: яна аскетычна-пляскатая, і што яна п'е, тое выплёўвае.

Пілатаж у пілы просты, пілігрымка аднастайная: наперад — назад, назад і наперад, аднак яны немінуча «ўліпаюць» у запамежную рэчаіснасць канцэнтрычных кругоў і капілярных трубак і дзейсцяцца паводле законаў ірацыянальнай лічбы «Пі» — лічбы, якая не ведае завяршэння.

НАВАКОЛЛЕ

Наваколле вясковае: у ім відаць вокны хатаў, колле платоў і сцежкі, вытаптаных паводле немудрагелістага лякала людскай хады. Яно адначасова разамкнёнае, бы каляіны, і, быццам кола, замкнёнае, і акаляецца відавочнасцю — здольнасцю вока сягаць далёка.

Наваколле — супольная аўра, супольнае жыццёпапе істотаў, рэчаў і з'яў, і пакуль яны супольнічаюць між сабою, яно не адступаецца ад іх; калі ж яны пачынаюць пасягаць на выключнасць і пакланяцца самім сабе, тады наваколле расколваецца на калейдаскопы кавалкаў і аскалёпкаў.

Па наваколлі паволі калываецца калымага.
У наваколле ўкалоньваецца кальварыя і Кальвін.
У наваколлі высыпяваюць калівы «Калевалы».

ТВАНЬ

Твань — «двань»: у ёй змяшаны, знітаваны, не разатнуты на дзве паставы, на два «ставы» вада і зямля, світанне і змярканне, і боскае дыханне яшчэ не дакранулася да яе.

Твань процілеглая зямлі: на яе нельга абаперціся, але процілеглая і вадзе: па ёй нельга плысці.

Калі асяродак зямлі сярод вады — выспа, то твань — выспа, вывернутая на левы бок, антывыспа.

У ёй жывуць «левыя» істоты: чэрці, балацянікі, дрыгвенікі, тваневікі,— ваніты бога.

І сама твань — істота, у якой не вынатованы ні рукі, ні ногі, ні галава, ні тулава, і таму яна нічога ніколі не губляе, але таму, што яна адначасова і рукі, і ногі, і галава, і тулава, яна латва ўхоплівае, трывала ўтрымлівае ды фэйна хавае тое, чаго не можа ўтрымаць нават Латвія, чаго не можа схаваць і захаваць Літва.

КАЛОДА

Калода няўкладная, але гэтая няўкладнасць укладваецца ў яе, нібы яе код, і калі склад, долата і сякера, намерваючыся надаць калодзе людскі выгляд, бяруцца згладжваць і злагоджваць яе няўкладнасць, калода «раскалоджваецца», пераўладкоўваецца ў нешта адрознае ад сябе — у кадаўб, а то і ў лодку.

Калода не памятае, адкуль яна і куды: яна ляжыць, уладзіўшыся ў калдобіне, якую сама сабе выбіла ў доле паводле сваёй вагі і свайго аб'ёму, і слухае, як яе бэсціць і лае кудлаты бадзяга-вечер: калода — лайдак, што адно толькі вылежвае бакі, калода — кладка, па якой ніколі ніхто не ходзіць, калода — клад, з якога няма чаго ўзяць, і, быццам калоідам, поўніцца горкаю думкаю аб сабе.

Аднак над ёю кружацца пчолы, упрошваючы, каб яна згадзілася стаць для іх котлішчам, аднак да яе падступаецца глыбіня, даводзячы, што без калоды не можа быць і калодзежа, аднак яе абсядаюць кодлам, нібы яны калядуюць, грыбы-апенькі, і залацістагаловы певень у апошнія вокамгненні свайго жыцця, як да самай роднай істоты, прытуляецца да калоды.

ЗБРОЯ

Таго, хто бярэцца за зброю, зброя таксама забірае і абавязвае, каб ён укладаў у яе сваю змогу, сваё ўменне, свае жыццё.

Зброя пад забаронай: да яе нельга звяртацца, каб адплаціць за крыўду ці за абразу, нават калі свярбяць рукі, але калі да яе звяртаецца той, хто крыўдзіць і абражае,— яна найлепшая абарона.

І з аднаго, і з другога боку зброя з'ядноўвае ўсіх, як сяброў, як братоў, але паміж самімі гэтымі бакамі разворвае баразну барацьбы.

На зброі зазубрыны, аднак вызвоньзае ў ёй старадаўняе — «зубрынае» — высакародства бронзы.

Зброя: на полі бою разбураны бор целаў, над полем бою абразовы рой душаў.

СТУПА

Конь тупае ступою, і, у адпаведнасці з тым, які тут топас, якая тут тапаграфія, яго ступа то спутаная, то свабодная. Аднак ступа ступы не залежыць ад гзтай — топкай ці тупкай — тапаграфіі, яна ў яе свая, і свой рухавік — памяло, і свой пілот — баба-яга, ці, па-іншаму, ёга; ступа ляціць, і расступаецца перад ёю адлегласць, і верталёты-«цольпаны», «Іды» і «Тупалі», калі сустракаюцца з ёю, захапляюцца ёю — дзя іх яна выступ у поступе, уступ у басконцасць.

Але калі ступа пачынае сама захапляцца сабою, яна робіцца сапсутаю і са сваёй ступені спадае на той план быцця, дзе пануе побыт.

Ды за лясамі, рэкамі, стэпамі ёсць у ступы свае сваякі і свае заступнікі — ступы-бажніцы, якія нястомна пытаюцца ў наступнасці: «Дзе пуп зямлі?» і якім наступнасць нястомна адказвае: «Пуп зямлі — ступа».

СОНЦА

Лацінскае *s o l* — квінтэсенцыя свету, соль рэчаіснасці.

Нямецкае *S o n n e* знае сэнс (*Sinn*) усіх з'яў; яно ззяе, як звон, і, як звон сваю звонкасць, выпраменьвае сваё ззянне, свой «зной», на ўсе зоны прасторы.

Стараславянскае *с л ъ н њ ц е* сланяецца ад небасхілу да небасхілу: у ім тая няспешнасць, тая ленасць, якая дазваляе ўсім істотам адчуваць сябе далучанымі да лона вечнасці.

Італьянскае *s o l e* ў арыі жыцця выконвае сольную партыю.

Рускае *с о л н ц е* пасылае свае пацалункі ўсім абліччам (*лицам*), але сланечнікам (*подсолнухам*) — найахвотней.

Беларускае *с о н ц а* — бясконцы сон, які абяцае, што некалі ён увасобіцца ў яву.

Чэшскае *s l u n c e* лунае па самай строміне неба, замкнёнае ў абалонцы — у «лунцы» — смугі, месяцовасці («луннасці»).

Славацкае *s l n k o* ласкавае і ўсяму, што ёсць у людзях ласкавага, яно адслонена, як акенца.

Сербскае *с у н ц е* з сумай гаркавых высноў сунецца ў восень, верачы, што там яны выспеюць у ласункі.

Літоўскае *s a u l é* насяляе сялібы, якія яму відаць і, хроснае гэтаму свету, надзяляе яго сваім найменнем: *pasaulis*.

САРОЧКА

Сарочка творацца з сорама: калі Адам і Ева зразумелі, што яны голыя, яны паспяталі сабе ўборы, якія змаглі б заслانیць ад боскіх вачэй іх галечу.

Ці яна крамая, ці шарачковая, ці, як у Індыі, сары, сарочка — родавы знак чалавека, ён ёю «сурочаны». Ён можа выбраць сабе сарочку, якая яму падабаецца, змяніць яе, скінуць, і гэтым ён розніцца ад усіх іншых жывых істотаў, чые «сарочки» намёртва зрасліся з целам: каб вызваліцца ад іх — трэба памерці.

Выгнаны з раю, чалавек скіроўваецца ўпрочкі, у вонкавы свет, дзе ён будзе жыць па-сірочы і дзе адзінаю рэччу, якая яму застанецца як спадчына і як напамінак пра страчаную айчыну, будзе сарочка.

Прыкмета: хто родзіцца ў сарочцы,— шчаслівы. Смяротны праклён: «Хай не чапае цябе сарочка!»

На таго, хто не мае сарочки — ці, можа, сорама — сварыцца сарока.

І толькі ў сарачыны, праз сорок дзён пасля таго, як чалавек пакладзецца ў сырую зямлю альбо ў саркафаг, чалавечая душа канчаткова «рассурочваецца», «рассарочваецца» і, вольная ад прыцягнення ўрочышча ценяў, паварочваецца да зор.

ПЯЧОРА

Пячора — як слімаковая ракаўка і чарапашы панцыр: у ёй туліцца жыццё, якое яшчэ не здольна быць сам-насам з вечнасцю і бязмежнасцю: яно мае патрэбу ў тым, што яго абмяжоўвала б, што яго ахоўвала б ад небяспечнай рэчаіснасці і такім чынам захоўвала для наступнасці,— у прасторы, якая была б яму ўпору.

Пячора — прарочыца: у яе чэраве назапашваюцца магчымасці, песціцца «чалавекасць», датворваецца чалавек, паўтараючы сабой прызначэнне і долю пячоры: як і яна, ён у рэшце рэшт вычэрпваецца і адпрэчваецца, становячыся проста чэрапам, у вачніцы якога будзе ўглядацца будучы Гамлет.

Сваёй пашчай пячора ўчаперваецца ў вонкавы асяродак — у пясчанік, а сваёй прарочасцю ў таго, хто перакрочвае тое, што чуюць вушы і бачаць вочы.

Месцазнаходжанне пячоры ва ўчора, у пазаўчора, а можа, нават у праўчора. У пячоры гарыць вогнішча: на ім нешта смажыцца, нешта пячэцца. Па яе сценах скачуць чараўнікі — чырвоныя водсветы і чорныя водцені, і самі яны спярэжчаны пячаткамі «чалавекасці» — почыркамі і рысамі.

Вакол пячоры швораць і хто ведае што чвораць пачвары.

У пячоры спяць прашчуры.

ПРЫМХІ

Прымхі прачынаюцца ў прыцемках, калі святло — ужо не святло, і цемра — яшчэ не цемра.

Прымхі — духі сізой, «мхлівай» даўніны, якія твораць сваю імшу ў храме цяпершчыны.

Іх нельга ўспрымаць думкаю і акрэсліваць моваю: яны аб'яўляюцца і атабарваюцца на ўскрайку думкі, на ўзмежку змыслу, у сутарэннях мовы, як іхні прымешак, як іхні прыметнік: яны — пры-думкі, «пры-мсы», пры-маўкі.

Прымхі — сялянскія, хатнія, прымацкія, гэткія ж, як мяхі з жытам і як мышыны шоргат.

Прыхаманлівыя, нібы гульня ўяўленняў, прымхі прымаюцца на веру, але прынятыя, праймаюць — «прыімхаюць» — сабою, як мох саламяную страху, чалавечае бытаванне і прымушаюць яго ва ўсім, быццам з прэм'ерамі, раіцца з імі, з прымхамі.

ВОБЛАКА

Трохі белае, трохі блакітнае, трохі бухматае, трохі воблае, бы хто яго цягне волакам, воблака блукае між небам і зямлёю, і таму, што яны ў ім ёсць абое, яно здольнае набываць змест, які яны паасобку не маюць, і ўвасабляцца ў велічыню, самадастатковую настолькі, што для неба яно апынаецца зямлёю, а для зямлі небам, але ізноў — такі таму, што ў ім яны ёсць абое, не можа апусціцца на самую зямлю і ўзняцца ў самое неба, бо калі б змагло, зрабіла б, а калі б зрабіла — знікла б, што ўсё адно, удакладняючы правіла выключэннем, некалі адбываецца.

Клубок, у які нешта ўблыталася, калыбка, у якой нешта люляецца, воблака ніколі не ведае загадзя, у які бок яму падавацца, але няма таго наваколя, дзе б яно не пабывала, той валокі, якую б не кранулі яе «воплакі», хай іх нават увобмаль, аднак самому яму найбольш падабаецца падавацца да рэк, да азёр, да балацін — да Балдука, да Балойсы, да Обалі, да Балачанкі, — яны яму блізкія, а з ім глыбокія.

Воблака не мае аднаго, «пашпартнага», кшталту і, быццам бавіцца ў вакабулы, «аблакаецца» то ў тыя, то ў гэтыя воблікі, і бакалаўр, і магістр, углядаючыся ў яго вачамі-бакуламі, вабяцца да яго душою, бо зрэшты і сама душа — воблака.

ГУТАРКА

Гутарка — гаспадарка, якая збірае ўсё тое, што зацікаўлена адно ў адным, адгукаецца адно аднаму і, паўтараючыся адно адным, выяўляе свой твар.

Яна грунтоўная, нетаропкая, гнуткая, але не хуткая, і доўжыцца звычайна не хвіліну і не гадзіну, а як нейкі торг, як рада — да заўтра, да аўторка, бы таркай, пераціраючы ўсе меркаванні, здагадкі, здарэнні, чуткі, а дзе і распілоўваючы іх, як тартак, каб урагаваць тое слушнае, што ў іх маецца.

Лепш за ўсё гутарка пачуваецца не ў горадзе і не ў мястэчку, дзе чалавека не здзівіш ні абаранкам, ні пернікамі, а на хутары, дзе чалавек — падарунак чалавеку, дзе раскатухваюцца нават самыя старыя ўспаміны і адхукваюцца нават самыя даўнія, залеглыя ў сутарэннях, справункі.

У гутаркі свой лад, свой парадак, і акурат таму яна не тарабарыць, як тара, не пляткарыць і не бярэцца абы з кім загрудкі, а, уведзячы мудрасць у тугака і ў цяперака, сааўтарнічае, узаемнічае, сакратнічае, ды яшчэ частуецца мяккім гумарам і моцнай махоркаю.

ПЛУГ

Паслухмяны, як слуга, і перакананы, як пераможца, плуг рухаецца туды і сюды, абагульняючы шнуры барознаў у пляц раллі, і не мерваецца спыняцца, пакуль не абгуляе ўсё поле.

Перад плугам тупае конь, за плугам пхнецца араты, ля плуга матляецца пуга, а сам ён трымаецца такога вугла паводзін, які не дае яму выпасці ў пльоткае і захраснуць у глыбокім.

Ці гэта пялегаваны палетак, ці занядбаная пустка, ці ўдзірванелы луг, плуг перакульвае іх — і перакульвае так, што ніжняе становіцца верхнім, унутранае вонкавым, схаванае з'яўленым, а сам ён бліскучым і новым, як маладзіковы пруг.

НОЧ

Ноч перайначвае рэчаіснасць: утойвае відавочнае і ўвідавочнівае патаемнае.

Учора — вечар, заўтра — раніца, сёння — дзень, і толькі ноч не мае свайго адпаведніку, які азначыў бы яе месца ў часе: яна — прысутнасць адсутнасці, нішто, нікая, нічыя.

Ноч змыкае людзям вочы і адмыкае новыя — небачныя для вачэй — далячыні.

Уначы, знітоўваючы зямлю і неба, палымнеюць знічы, коцяцца, знячэўку сарваўўшыся з зорных галінаў, знічкі, а ў неабсяжных ночвах нябёсаў плавае мясяц-човен.

Ноч як нябыт: хвіліна ў ёй не адрозніваецца ад вечнасці, пакута ад шчасця, пачатак ад завяршэння, набытак ад страты, і калі, скончыўшы свой чараўнічы сеанс, ноч растае, свет паўстае абноўленым, «нашчым», перапісаным начыста.

ЛЁД

Вада ўтрымлівае ў сабе лёд як сваю іпастась, як сваю патаемную патэнцыю, як свой летаргічны сон і ўсялякі раз, калі «прыціскаюць» абставіны, пералітоўваецца ў яго.

Лёд літы, чысты, празрысты: дол, пад якім зімуе казка, літаграфія, якая памятае лета.

У лёд умарожваюцца човен і лодка, але сам лёд — замкнёны палёт па гарызанталі, лодка, якая злучае ўсе берагі і ў адну і тую ж хвіліну знаходзіцца ў любым пункце палетка возера ці ракі.

Лёд апякае, як ёд, але ў ім — мёд літасці, якою ахоўваецца ўсё жывое ад лёзаў марозу і лютасці холаду.

ВЕЖА

Апярэджваючы падзеі, вежа віжуе, што адбываецца за лесам, за полем, за паплавамі і нават далей, за мяжою самой зямлі,— у сузор'ях Вялікага Воза, Зайца, Касцоў, Вадаліва,— бо ад таго, што адбываецца сёння там, залежыць, што заўтра адбудзецца тут, дзе жыве вежа,— у Міры, Камянцы ці Нясвіжы.

Вежа пастаянна папаўняецца свежым запасам пітва, свежым запасам ежы і свежым запасам ведаў.

Адзежа вежы прыгожая — з чырвонай цэгля.

Вежа абведзена чароўным кругам сцярожкасці, які разнасцежваецца толькі перад сваімі.

Вакол вежы блукаюць, вяжучыся ў паданні, хвала і звяга.

Важкая, нібы старажытнасць, і стромкая, нібы свечка, пастаўленая на падсвечніку ўзгорка, вежа відаць абсягу і неабсяжнасці, і што б ні варажыў ёй вецер, ні дажджыў дождж і ні снежыў снег, для вежы самае важнае служыць абсягу і прыналежаць неабсяжнасці.

ГРОШЫ

Грошы шукаюць сховішчы, дзе б іх не бачылі лішнія вочы,— ці прыгаршчы, ці гаршчок, ці гарышча,— і аб сабе не гавораць уголас, а калі рашаюцца гаварыць, то — шэптам, шоргатам.

Адзін грош дробны, як гарошына, але калі іх многа — яны «гросы», і тады яны могуць і павучаць, і прарочыць.

Грошы ахрышчваюць грахі, але самі яны хрышчоныя сонцам — Хорсам.

Грошы вырошчваюцца з душаў рэчаў, але ўрошчваюцца ў чалавечыя душы: кім валодаюць яны — таго яны горшаць, хто валодае імі — таго яны ўхарошваюць.

ЖАРТ

Жарт — арт, мастацтва, якое не лічыць сябе мастацтвам, жанр, які не ўважае сябе за жанр: ён нараджаецца ў гамане торжышча і ў засяроджаным па-жрэцку атачэнні і, тыражуючыся на колькасць прысутных, робіць іх саўдзельнікамі свайго нараджэння.

Жарт ўражвае, але не як варажнеча і варажба, а па-дружбакоўску, нікому не пагражаючы, нікога не абражаючы, і саматужнае журы, куды ўваходзяць усе, хто жадае (і нават хто не жадае), тут жа ацэньвае, чаго ён, жарт, варты, ці не жорсткі ён і ці не парожні.

Жарт зграбны, жарт жвавы: ён кажа праўду, не «рэжучы» яе, не «пражачы» і не зводзячы да жаргону.

Ён упрыгожвае варону, якая сядзіць на жэрдцы, пёрынамі жорава, і калі варона, збянтэжаная гэтакім неспадзяваным падарункам і ўсім сваім выглядам даводзячы, што яна не жораў, адлятае, тыя «жарт»-пёрыны застаюцца на памяць аж усім прысутным.

Гляджу, як рыжабароды дзядзька, стаўшы пасярод хаты, дастае з жарала рота (а не пажырае, што асабліва прыемна), нешта прывабнае, быццам ружа, і яркае, быццам жар,— жарт.

БЕРАГ

Бераг суправаджае раку да самага мора, сочачы ўдзень і ўначы, каб яна не спынялася па дарозе, не збочвала, не забывалася пра мэту, аберагаючы яе самую ад яе памкненняў, ад яе нораву, ад яе пачуццяў, і разам з тым «пастараверску» застаецца на аднойчы абраным баку, на аднойчы знойдзеным месцы, разважаючы пра асіметрычны закон Бэра, паводле якога рака заўсёды аддае перавагу аднаму берагу, і правяраючы гэты закон на сабе.

На беразе растуць бярозы і берасты. Над берагам лётаюць ластаўкі-беражанкі. Пры беразе бярожыцца Бярэсце: у ім берасцейцы п'юць брагу і пішуць берасцяныя граматы. А ўздоўж берага, па рацэ, плывуць чаўны-дубы, чаўны-берасцянікі і бяровы-плыты.

Рака хісткая, бераг устойлівы, рака — небяспека, бераг — абарона ад гэтай небяспекі, рака — бег, бераг — бог, і плыўцы, звярэджаныя стыхіяй, бяруцца абаруч грэбці да берага, і Берынгі, выпраўляючыся ў марскія і акіянскія падарожжы, сваім неабвешчаным гербам маюць яго — бераг.

СЯКЕРА

Сякера з сакрэтам: яна адначасова сталёвая і драўляная, кароткая і доўгая, крывая і простая, вострая і тупая, яскравая і цьмяная,— у ёй з'ядноўваюцца краі, супадаюць кроці, гавораць на адной мове карысьць і кара.

Сякера мае справу з дрэвам; яна абцінае на ім сукі-раскірэкі, зганяе скуру-кару, падсочвае, рассякае. Ёй карціць знайсці ў дрэве скрытае, «sakrum», а знаходзіць яна адно толькі аскерыкі і аскроткі — трэскі-аскепкі.

Калі сякера ўвіхаецца, калі яна прыскорвае спор, тады яна акраса працы, і скруха не можа яе скарыць.

Сякера хаўрусуе з усімі прыладамі, дзякуючы якім «ўваскрасаюць» свірны, цабэркі, крэслы, скрынкі, куфэркі, але сярод іх яна — кесар.

ПТАХ

Раптоўны, нібы гром стрэлу (п-тах!), і поцемны, нібы згустак патухлага польмя, птах — выклік і нерухомай форме, і бясформнай рухомасці.

Ён прыляцеў са Старажытнага Егіпта, ад бога мастацтваў Пта — як яго пасланец, як яго патаемнае слова, як іпастась яго духу.

Птах — адмысловы хатха-ёг: яго цела паслухмянае любому подыху натхнення, ён дасканала валодае тэхнікай левітацыі, і зямное прыцягненне толькі дапамагае яму развіць закладзеныя ў ім «птахчымасці».

Птаха хапае і на зямлю, і на неба, і хоць хата для птаха — зямля, на ёй ён спутаны, на ёй ён «пехацінец», які мусіць думаць пра тое, каб напакаваць свой «хатуль» і каб займець свой катух.

Але, выпхнуты моцай палёту ў неба, ён набывае другое — ці, можа, першае — дыханне і, вольна ад хапатлівага клопату і ад высотнай пыхі, як роўны вітаецца з маладзіком і з ветахам, і зямля — вачамі сваіх шматлікіх «хацінцаў» — бачыць у ім і плаху, узнятую высока, і высока ўзняты свой дах.

БАРАНА

Барана — з бору: забраная адтуль, яна ўсё роўна не згаджаецца са сваёй абранай роляй і абараняецца рукамі і нагамі ад прымусовага абранніцтва.

Зацята, «па-барановаму», барана ўпарціцца руху: яе валакуць, пераадольваючы яе натуру, яе супраціўленне, але якраз дзякуючы гэтай упартасці і гэтаму супраціўленню робіцца работа.

Барана драпае, раніць, скародзіць, вярэдзіць, бурыць поле і такім чынам бароніць яго ад няўроду.

Усякае поле для бараны — поле барацьбы, поле «брані».

ПЕВЕНЬ

Сербскі п е т а о, тупаючы нагамі і лапочучы крылле, нібы ён намерваецца ўзяцець, можа, пяты, можа, пяцьдзесят пяты раз, апантана пытае-дапытваецца, ці ёсць дзе-небудзь той супернік, што здольны саборнічаць з ім, і сваім апантаным пытаннем-дапытваннем пераконвае ўсіх — і перш-наперш самога сябе,— што няма.

Балгарскі п е т е л «пытляваны» — выпрабаваны: ён называецца Петар і дае пытлю ўсім іншым пеўням у наваколлі, якія «ўляпетваюць» ад яго, як ад гарачай патэльні.

Славенскі р е т е л і н, як дырыжабль-цэпелін, вылеплен з неспатольнай прагі палёту; застаючыся цела на лінялым палетку зямлі, ён «ліецца» душою ў ільняны палетак нябёсаў.

Украінскі п і в е н ь, сп'янелы ад акавітай кроплі вады і перапоўнены спеўным натхненнем, аб'яўляе на ўвесь белы свет, што наступіла вясна.

Беларускі п е в е н ь пнецца на пень, упэўнены, што без пня ён не лепшы за пыльны венік, а на пні — лепшы за вабную паву.

Рускі п е т у х хуткі на рух: ён тушыць полымя ўсходу і, калі ўсход патухае, ганарыцца, што гэта яго заслуга; ён ходзіць пехатою, але пастаянна памятае, што ён — птах, што ён — дух.

Царкоўнаславянскі п ъ т е л ь — вястун святла: з лета ў лета ўносіць ён лепту за лептай у перамогу багаславёнай сілы, перакульваючы сваім спевам платы патаемных поцемных клятваў і распутваючы петлі адпетых замоў.

КНОТ

Кнот уклучаецца ў лямпу, у свечку, у каганец, становячыся іхняю сарцавінаю, іхняю асновай, іхнім канонам. Ён тонкі, нібы сцябліна, і, нібы па сцябліне вясновы сок, па ім цячэ ток воску, алею, газы ці туку, вяпчаючы кнот кветкай агеньчыку, якой асвятляецца ўсё наўкола.

Кнот самааддана выконвае свой абавязак і, нібы канат, перацягвае прыцемнае ў празрыстае, нерухомае ў дзейснае, тлустае ў цнатлівае.

Кнот атуляюць гукі кантаў.

На кнот, перад тым як заснуць, зіркае вачасты кот.

З кнотам знаходзіць кантакт кантычка, і ікона звернута да яго. Да кнота датыкаецца, спасцігаючы таямніцу рэчы ў сабе, роздум Канта, і гутараць наконт кнота ў спаконвечнай размове канатацівы скону і кагнітыў бясконцасці.

РЭЧЫ

Рэчы дарэчы, калі яны памочнікі чалавеку, калі яны яму зручныя і спадручныя, і недарэчы, калі пачынаюць панаваць над чалавекам і прэрэчыць яму.

Рэчы насяляюць чалавечы свет, яго рэчаіснасць, і жыццё чалавека цячэ ў рэчышчы, абумоўленым рэчамі, не могучы выхіліцца з-пад іхняга ўплыву і не могучы заставацца там, дзе заетаюцца яны.

Страчваючы рэчы, чалавек сірацее, нібыта страчваюцца яго стрыечныя двойнікі, і набывае новыя магчымасці ў новай сустрэчы з імі.

Чалавек трымаецца за рэчы, як за парэнчы, і яшчэ невядома, хто болей каго не хоча адпусціць ад сябе — ці ён іх, ці яны яго.

У рэчах назапашваецца рэха чалавечых думак, заракаў і адрачэнняў. З рэчаў, як выява іхняй спрадвечнай і таямнічай моцы, узнікае гех — цар.

ЛЕС

У лесе ўсё пазрасталася і паспляталася: лісце, галіны, камлі, карэнне, зямныя лёхі,— ледзь закранецца нешта адно, адгукнецца другое.

Лес пачынаецца адразу за аселіцай, за сялом, за сялібай, і насяляюць яго істоты, якія не ўмеюць жыць у сялібе — мядзведзі, ваўкі, лісы, ласі, лесуны.

Калісьці ў лесе жылі і людзі, але, палюбіўшы бяспеку болей, чым небяспеку, пляскае болей, чым звістае і галінастае, адасобіліся ад яго: між імі і лесам — адлегласць, і гэтая адлегласць не дазваляе, каб лес увайшоў у сялібу; калі ж усё-такі ён уваходзіць альбо ўязджае ў яе на калёсах, дык як паляўнічы здабытак, як балясіны і як бёрны, якія карнаюцца па людскай мерцы лёзамі піл і сякераў і з якіх выбудоўваецца яна сама.

Сяліба — дом: у ёй усё відавочна і ўсё вядома, лес — лёс: у ім усё хістка і пакручата, і, каб аднойчы сустрэцца з лёсам і даведацца пра саміх сябе нешта такое, што здзівіць і ўразіць іх саміх, людзі блукаюць па сцежках, якія ім сцэле пад ногі лес, і лезуць у глухамань, у сляпыя нетры, бо — на якой бы прыступцы жыццёвае лесвіцы ні давялося стаяць чалавеку — знадворку заўсёды ён гэтакі, як сяліба, а знутры гэтакі, як лес.

Летапіс і летапісец — лес памятае, што было летась, і пазалетась, і безліч гадоў таму назад: якая часіна была ласкавейшая, якая слязівейшая і якая балеснейшая, ён памятае нават тое, што будзе пасля, бо ад таго, які ён сягоння — знясілены ці ў сіле, у пялёстках ці ў плесні,— залежыць наступнасць.

Над лесам бліскаюць ясныя бліскавіцы, над
лесам ляскаюць бязлітасныя перуны.

www.kamunikat.org

СВЕЧКА

Свечка асвятляе чалавечы твар і сведчыць пра чалавека; гледзячы на яе, чалавек пазнае ў ёй сябе: ён таксама, як і яна, запалены, ён таксама, як і яна, нявечны, ён таксама, як і яна, аднойчы згарыць альбо знячэўку пагасне, — і няма ў яго іншага выйсця, апроч таго выйсця, якое наказвае свечка: ператвараць воск плоці ў агонь духу.

Адна свечка — адзін чалавек, шмат свечак — веча, і ўсе тыя людзі, якіх закланіла ад свету века труны, уцеляюцца ў свечках, запаленых у імя іхняй памяці, і нанова пражываюць скарачаны курс жыцця.

Свечка лепіцца з «часу» — з пчалінага воску ці авечага лою, але асвятляе вечнасцю.

Натура свечкі — самаахвярнасць: яна «нявечыцца» дзеля бліжніх, нічога не пакідаючы сабе, і таму ёй, як чароўнаю кветкай, вячэецца рэчаіснасць, і таму на вячэры, якую наймяноўваюць тайнай вячэрай, між іншых апосталаў прысутнічала і яна — нераспазнаны, тайны апостал, прысвечаны ў таямніцу святла.

ГРЫБ

Дзе грыб, там любы краявід набывае асаблівую прывабнасць, і сярод многіх хваін і бярэзін грыбнікі абіраюць для пакланення якраз тую бярэзіну і тую хваіну, пад якою бачыцца грыб — самы праўдзівы і ганаровы герб любога гербарыю.

Нібы хатка Бабы Ягі, грыб стаіць на адной назе, акрыўшыся рабою страхою-магеркаю, і, як гібрыд, спалучае ў сабе стромкае і круглае, пляскае і пукатае.

Хоць грыбовы век нетрывалы, але ў бары і ў лесе ён гэтакі самы абарыген, як стогадовыя дрэвы.

Грыб — горб, што ўзнікае як рывок «пагра-бовай», спадсподняй напругі ў невядомае вымярэнне, насустрач дажджу і небу; вузел, што звязвае раз'яднанія рухі прыроды ў адно.

Грыб чуйны і далікатны, як рыбіна, і калі што-небудзь з надвор'ем нетак, ён гэтаксама, як рыбіна, выкінутая на бераг, гіне і прападае.

Грыб усім падабаецца, ім не грэбуе ні славянін, ні габрай, ні селянін, ні бюргер.

БЯДА І ГОРА

Бяда аб'яўляецца спадсподу, як прарастае
спадсподу трава-лебяды, гора абрушваецца
згары.

Бяда — яда: яна есць чалавека, гора — піта: яно
п'е чалавека, бяда салёная, гора горкае, бяда —
яд, гора — атрута.

Бяда прыходзіць знянацку, гора — раптоўна,
бяда — выпадак, гора — здарэнне, бяда —
Сцьбыла, гора — Харыбда; яны спадарожнікі
чалавечага лёсу, і не ведае чалавек, дзе іх
чакаць, куды ад іх дзецца.

Бяда баліць, гора гняце, бяда галосіць, гора
наракае, у бяды ўсё падае з рук, у гора ўсё
згортваецца.

Бяда бледная, гора чорная, бяда — пятыя, гора
— горан, бяда — вужака, гора — груган, гора
гародзіць між светам і чалавечым платом, бяда
выбудоўвае сцены.

Але ўсё на свеце мінае: і сплывае бяда, бы вада,
і згарае, нібы агонь, гора.

ВЕРАС

У верасні, калі дацвітаюць апошнія кветкі, на лясных пагорках, выжарынах, расцяробах, усцілаючы дол каляровым ворсам, красуе верас.

Сярод астатніх распазнаных раслін верас нібы версэт сярод вершаў: у параўнанні з дрэвамі ён — трава, у параўнанні з травой — дрэва, і ў параўнанні з іхнімі «веравызнаннямі» яго «веравызнанне» — ерась.

Мінаючы распадзелы на вялікае і малое, на моцнае і слабое, верас расце як варыянт, як версія на тэму: якой мусіць быць расліна, аднак у гэтую версію верас укладаецца ўвесь.

ДУГА

Дуга шчыльна прышчымліваецца да аглобляў і тута прытульваецца да гужоў, і нават калі воз будзе нагужаны з верхам і будзе з натугай цягнуцца канём, дужасць, якая рухаецца, і дужасць, укладзеная ў нерухомаць, злучаны ўжо дугой у непарыўную дружбу.

Калі дуга адымаецца ад каня і воза, яна выглядае як скрыўленая, скрыўджаная, недалугая палка-дубіна, калі яна з імі — яна ўзвышаецца па-над канём і возам (а ў свята аздобленая і каляровымі стужкамі), нібы вясёлка-радуга.

Дуга — запаветная брама, у якую доўга, усё жыццё, уязджае і не ўедзе воз, уваходзіць і не ўвойдзе конь.

Сама па сабе дуга кароткая, але, сагнутая, нібы пругкі лук, мае доўгі («даўгінаўскі») вынік — дарогу, і ў тым, каб гэтай дарогаю-вынікам злучаліся абедзве дугі небакраю, бачыць свой — дужа няпросты — доўг.

ГУЗІК

Гузiк спрытна ўлазіць у шчыліну-пятлічку, але назад вылезці не можа, застаючыся вязнем свайго спрыту, сваёй зухаватасці.

Гузiк не гуз, але мае з гузам блізкае падабенства, не туз, але гэтаксама, як туз, знаходзіцца на адказным месцы: ім звязваецца ў адно цэлае левае і правае, ніз і верх, на ім трымаецца ўсё адзенне.

Гузiк — глуд, гузiк — розум, ён нейтралізуе сабою памкненні да раз'яднання і бярэ на сябе найбольшую — «тузінную» — нагрузку: яго круцяць, тармосяць, тузгаюць, і толькі тады, калі гузiк знікае (адшпільваецца ці вырываецца), кашуля (ці блузка, ці камізэлка, ці кашушок) расхітваецца, распадаецца напалам.

У музыцы адзення гузiк усяго адзін гук, але гук ключавы, гук мужны.

ПАВУЦІНА

Павуціна як ціна: хто ў яе трапіць, таго яна аблытвае і палоніць.

Нібы кароль у сваёй дзяржаве, у павуціне пануе павук: ён пляце павуціну, выцягваючы яе з самога сябе, і развешвае ўсюды, куды не сягае рух, дзе зацішна — ці ў клеці, ці пад павеццю, ці ў куце хаціны.

Колькі б разоў ні рвалася павуціна, столькі разоў павук яе аднаўляе, даючы прыклад і павучанне ўсім ваярам, усім працаўнікам.

У павуціне заканчваецца многія пуцявіны, яна для іх вусце, а мо і мора, і як бы ні прасіліся ў павуціны мухі, мошкі ці камары: «Пусці!..» — павуціна трыміць і хістаецца, але не пускае.

Павуціна падобная на ядваб, падобная на кілім, але калі ядваб і кілім маюць сваю цану, то павуціна яе не мае, яна — цень ядвабу, цень кіліму, і таму яна захоўвае ў сабе тую лёгкасць і тую бязважкасць, дзякуючы якім, калі настае бабіна лета, яна ляціць.

ВЕК

Век спалучаны з усімі істотамі, але найшчыльней — з чалавекам.

Ён выяўляецца — і чытаецца — у яго твары і постаці, і калі па якой-небудзь прычыне век парушаецца, то н я в е ч ы ц ц а і чалавек.

Век не аднолькавы са стагоддзем: ён утрымлівае ў сабе сваю меру, якая вымяраецца не проста часам, а самой непаўторнасцю часу,— і свой вектар, які скіроўваецца з пачатку ў канец, з маладзіка ў ветах, з раніцы ў вечар, з жыцця, якое падуладна зменам, у жыццё, якое зменам не падуладна,— у вечнасць.

Калі гарыць свечка, яна гарыць век, калі расце дрэва, яно расце век, калі жыве чалавек, ён жыве век, і які б гэты век ні быў — кароткі ці доўгі, роўны ці пакручасты,— ён усё роўна вялікі.

ДЗІДА

Дзіда паслухмяная, як дзіця, якое, калі яму кажуць: «Ідзі!..», ідзе датуль і дагэтуль, дакуль яму кажуць, і разам з тым дасведчаная, як стары дзед.

Нібы жардзіна рухомага плота, дзіда дзяжурыць то на дзядзінцы, то ў дзікім полі, загароджваючы дарогу непажаданым гасцям.

У падзеях, дзе вырашаецца лёс дзяржавы, дзіда бярэ самы чынны ўдзел, здзяйсняючы подзвігі, здабываючы дружыне славу, а сабе падзяку, і робячы дзіравымі доказы супярэчнікаў.

Але настае гадзіна — і дзіда ўбіваецца ўдзірван, каб зрабіцца прэдаднем і прадвобразам таго дрэва, пад якім знойдуць паразуменне ўсе людзі.

ПЕНЬ

Усе дрэвы пазіраюць на пень звысоку, але ён і не пнецца ўгору, каб з імі зраўняцца: ці ліпень, ці кіпень, ці хліпень, ён — той самы, ён — нерухомы, ён — дрэва на пенсіі, ён адмежаваны ад вышыні, якая прымушае дрэвы цвісці, хвалявацца, упадаць у распач і аддавацца надзеі, і таму ён упэўнены ў сабе, і таму ён ні перад кім не гне спіны, і таму ніколі не збіваецца з панталыку, і таму ў сваіх пенатах ён пан.

Пень — не квояя, а спелая, не папярэдняя, а наступная ступень існавання дрэва.

Аб пень спатыкаюцца.

Ля пня спыняюцца.

На пень наракаюць («пеняют»).

Пень успамінаюць у казках і ў прыказках, і сам ён — памяць, у спіралях якой спяць мінулыя леты.

Быццам жывыя манеты-пенязі, пень абсядаюць апенькі.

Да пня, каб пачысціць гюгу, ляціць груган і, каб паспяваць, — пеначка.

СРЭБРА І ЗОЛАТА

Срэбра зрэбнае: яно блізкае простаму людскаму жыццю, шэраму на выгляд, шурпатаму навобмацак.

Золата аздобнае: заўсёды і ўсюды яно пачувае сябе волатам, які ўсё можа і якому ўсё дазволена, і тыя прарэхі і дзіркі, што нічым ужо нельга залатаць, латва залатваюцца золатам.

Адны сцвярджаюць, што зло паходзіць ад золата, другія — што золата паходзіць ад зла, але, зрэшты, зло і золата зрошчаны такім чынам, як зрошчана ў самой сабе лотаць: калі яна зялёная — яна ў перыядзе «зла», калі яна жоўтая — яна ў перыядзе «золата».

Срэбра — месяц, золата — сонца, срэбра — попел, золата — жар, срэбра — вада, золата — агонь, золата — ад розуму, срэбра ад сэрца, срэбра — сябар, золата — уладар, срэбра бярэцца, золата хаваецца, срэбру радуецца, золату зайздросцяць, срэбра цешыць, золата лашчыць.

Канчаецца ноч, і золак спяшаецца ўзяць сабе ў хросныя золата, а світанак — срэбра.

КАЖУХ

Кажух «скажоны»: зверху — гладкі, знутры — кашлаты, зверху — бедны, знутры — заможны, зверху — «кожа», знутры — кужаль.

Усё лета кажух журботна вісіць у катуху і мае журботны колер, блізкі да колеру жухлай травы і пажоўклай лістоты, але тады, калі трава і лістота знікаюць, кажух кажа, што настаў яго час; і як бы ні намагаліся зухаватыя маразы заказытаць жывы дух, кажух іх адпужвае.

Кожны жук і кожны кажан жадалі б мець свой кажух.

Кажух — клажа, аднак з ёю лёгка.

ЛЕЙЦЫ

Лейцы, «прыклеіваючыся» сваімі канцамі да аброці, люцца адной ляйчынай у другую, а па іх, у сваю чаргу, ліецца «лекцыя», якую фурман чытае каню.

Сярод цяжкай і мулкай вупражы лейцы — малойцы, і фурманцы — ці ледзве яна варушыцца, ці ляціць улегцы,— як батлейцы без лекара і Мацея, не абысціся без лейцаў.

Лейцы — як рэйкі ў вузкакалейцы; і пакуль яны цэлыя, рух не адхіліцца, не скамечыцца, не скалечыцца, не замедзяне да лета.

МЕСЯЦ

Українські м і с я ц ь, быццам велічэзная міса,
вісіць над месам: мешчанчукі цямяць, што
гэта — поўня, і, што гэта талерка, нераспазнаны
лятаючы аб'ект,— містыкі.

Польскі м і е с і а с — місіянер: усім дням,
сумешчаным у месяц, ён нясе сваё
веравызнанне.

Чэшскі м ě s і c, нібы люстэрка, звяртае ўвагу
ўсіх на саміх сябе (мяне на мяне асабіста): мне
— s і c!

Літоўскі м ė п о ў мастацтве зменаў дасягнуў
дасканаласці, і любое мастацтва, ці, па-літоўску,
menas, мае ў ім свайго ментара.

Беларускі м е с я ц перамяшчаецца па
нябесным скляпенні, шукаючы на ім сваё
ўстойлівае, сваё пастаяннае месца.

Праславянскі м е s ě с ь памятае — але нікому
не паведамляе — пра сэнс свайго існавання.

Старажытнаіндыйскі м ā s a s масіўны, ён
займае ўсё паднябессе, як маска, затуляючы ўсё
сабою: сам — зоркі, сам — сонца, але і самота —
таксама сам.

КУДЗЕЛЯ

Кудзеля кудлатая, нібы завая-кудаса.

Яна існуе не сама па сабе, не сама для сябе, а — куды і дзеля: дзеля наступных радзюжак, дзяружак, абрусоў, ручнікоў, перацякаючы з прасніц на верацёны і матавілы, дзелячыся на ручаі прадзіва.

Кудзеля — работа пасля работы, дзень пасля дня, яна не нядзеля і не панядзелак, а «пасядзелак», і на яе збіраюцца, як на пасядзелкі.

Калі дзіда — удзел мужчыны, то кудзеля — жанчыны, і, прадучы кудзелю, жанчына, услахоўваючыся ў гудзенне верацяна, перажывае ўсе згібы, змены, падзеі, «цудзеі» свайго жыцця і прадзе сваю «дзелю» — долю.

КРЭЙДА

Усё, што крэйда крэсліць і піша, лёгка сціраецца, аднак крэйда на гэта не крыўдуе і на гэта не скардзіцца: яна рада, калі ў ёй маюць патрэбу, калі ёю карыстаюцца.

Крэйда творыць рэйд у невядомыя абсягі пазнання, і кожны раз для яе гэта абсяг — *tabula rasa*.

Крэйда можа памыляцца, можа рабіць «крывыя» высновы, але робіць яна гэта самааддана і самаахвярна, і таму заўсёды мае крэдыт даверу.

Усёю сваёю істотаю крэйда імкнецца ўва-собицца ў незнішчальнае, у неціральнае слова праўды, і ў гэтым яё крэўнае крэда.

ВЕНІК

Ціхмяна ўвесь век венік стаіць у куце, нібы адбывае пакаранне за нейкія віны. Але калі ў хаце трэба навесці парадак, венік выводзяць з кута, выводзяць з ценю, і ён, завіхаючыся, умешваецца ў хаду спораў.

Венік — wenig (па-нямецку — мала), венік — vienas (па літоўску — адзін), аднак, нібы з венаў, ён складаецца з мноства аднолькавасцяў і падабенстваў — з вецця.

Клопат у веніка пыльны, занятак аднастайны, але вынік гэтага клопату плённы.

Венік да месца і ў Вене, і ў Венецыі, яго веянне адчуваецца на кожнай верандзе, у кожным двары.

Паслухмяны вернік, венік верай і праўдай служыць багіні чысціні. Дзеля гэтага ён і прыняў паніжэнне, апынуўся на самым нізкім узроўні «грамадскага» бытавання, хоць па сваёй канстытуцыі ён нязменна адпавядае найвышэйшаму ўзроўню — узроўню вянка.

КІШЭНЯ

Калі чалавеку шанцуе, гэта ў першую чаргу заўважае кішэня, і калі не шанцуе — гэтаксама «адценьваецца» на кішэні.

Кішэня нібы кірмаш: што яна мае, з яе дастаецца, і чаго не мае, у яе кладзецца.

Іншыя — шляхетнейшыя — часткі адзення кпяць і шэмраюць, што кішэня — ненаедная кішка, што кішэня — шэльма, аднак кішэня «адкышвае» гэтыя «кепшыкі».

Кішэня спрактыкаваная, кішэня спакушаная, і ўсе каштоўнасці, ці гэта шэлег, ці дукат, селянца — шчэмяцца — менавіта ў ёй.

ГОЛАД І ХОЛАД

Голад глытае ўсе наедкі, якія гадаваў год, холад захутваецца ва ўсе халаміды, якія назапашвала хата.

Холад — дрыготка, голад — сутарга, холад — душахват, голад — жываглот, холад тоіцца ў лёхах, голад — у логаве, голад — ляда, холад — лёд.

Голад глядзіць у дол, холад — у неба, голад гавее, холад вее, голад гандлюе, холад катуге, голад — злыдзень, холад — ліхадзэй, голад — даўгун, холад — хапун, голад дужаецца, холад ходаецца, холад — волат, голад — асілак, холад адольвае знадворку, голад — знутры.

Холад адхуквае ўспаміны, голад «адгуквае» згадкі, голад — павадыр, холад — хадыр, голад уздыхае, холад хліпае, голад марыць пра «гладкі» лад, які заўсёды частаваў бы аладкамі, холад — пра дыхтоўны дах, голад — пра галаўня, холад — пра галавешку, голад — пра Gold (золата), холад — пра Holz (дровы).

Голад галіцца, холад хоча, холад голы, як гала, голад худы, як іголка, голад намагаецца знайсці ў наваколлі згону, холад — пагоду, яны ходзяць удвух, і невядома, хто з іх большы, хто з іх галоўнейшы, але, кленучы голад, што ён гад, а холад — што ён кат, нібы пракаветным ідалам, абодвум ім дагаджае і абодвух іх улагоджвае ўсё свае жыццё люд.

ВІР

Вунь Свір, вунь свіран, вунь жвір, а вунь
вярбіна: яна ўзіраецца ў вырвіну, што ва-
рушыцца,— у вір.

Вір ірацыянальны — нібы віецца ў спіралі,
супадаючы з самою спіраллю, гадзюка-віпера,
гатова з кожнай зямной істоты спагнаць віру,
роўную самому жыццю.

Што вырашаеш, вір, што вывяраеш, што
вершыш, пра што варожыш?!. Захопліваючы ў
свае віражы тутэйшыя з'явы-праявы, вір нырае
ў наймаверны вырай — і віртуальная
рэчаіснасць адчыняе яму вароты.

ЛІШТВА

У хаты — акно, у акна — ліштва: лішак, што надае хаце свой адмысловы кшталт, сваё непаўторнае аблічча.

Ліштва — клішэ, у якім узоры лістоты і кветак злітаваны з чалавечым векам, і таму калі з лётам і бегам дзён лістота і кветкі ўсё больш становяцца леташнімі і колішнімі, то ліштва — усё больш векавечнай.

Ліштву шануюць і ў Літве, і ў Падляшшы, і на Палессі, і калі ліхія часы пазбаўляюць (*лишают*) хату ліштвы, вытлумачваючы гэта тым, што ліштва толькі (*лишь*) штучная і безгустоўная аздоба, то хата як бы перамяшчаецца са свайго лета ў восень, а то і ў зіму.

Ліштва не стандарт, а штандар, ушаляваны ў саму літару рэчаіснасці: яна вабіць вока і лашчыць думку.

СТОЛ

Стол стады, стол самастойны, стол устойлівы і сярод услонаў, зэдлікаў і крэслаў «таўстоліцца», нібы сярод іншых істотаў слон.

Стол засцілаецца настольніцай; на яго ставіцца соль, ставіцца сто страў: якасцяў; навокал стала збіраюцца госці і гаспадары: колькасці; сам жа стол не якасць і не колькасць, а «столькасць».

Стол сумяшчае ў сабе столку столі і столку падлогі і з'яўляецца ў хаце своеасаблівым тронам-прастолам: усе самыя сур'ёзныя — стольныя — справы вырашаюцца ў яго прысутнасці і ў яго прысутнасці адбываецца самая вясялая — талаковая — справа: застолле.

ВЯСЛО

Нібы перавяслам, вяслом апяразваецца постаць і Ясельды, і Віслы, і Свіслачы.

Бясконцае мноства разоў вясло спрабуе ўсяліцца ў падводную святліцу і гэтулькі ж разоў высяляецца адтуль: яно — пасол чаўна і чуйна слухаецца яго загадаў.

Каб слаўна плылося чаўну, мусіць быць слаўным вясло: не ломкім, нібы салома, а трывалым і абавязковым, як слова.

У пахмурлівы дзень з-пад вясла выпырскваецца слата, у ясны — выблісквае вясёлка.

БУДЗЕНЬ І СВЯТА

Будзень будзіць людзей, нагадваючы ім пра тое, што пачынаецца дзень і што нікуды не дзенешся ад клопатаў і работы; свята чакае, калі чалавек сам абудзіцца, і калі ён абуджаецца, ветліва вітае яго.

Будзень — удзельнік, свята — сведка, будзень — маладзік, свята — ветах, будзень — дзейнік, свята — выказнік, будзень абячае: усё, што трэба, збудзецца, свята вясцкуе: усё, што трэба, збылося.

Будзень — падзея, свята — з'ява, будзень — агледзіны, свята — сватанне, будзень распачынае, свята вянчае, будзень — жаніх, свята — нявеста, будзень — «нудзень», свята — вяселле.

Будзень — зіма, свята — вясна, будзень — студзень, свята — май, будзень дбае, свята мае, будзень — яда, свята — піта, будзень рупіцца ў пыле і брудзе, свята аздоблена ў саеты

Будзень ідзе, свята стаіць, будзень дзеліць, свята яднае, будзень бачыць гадзіны, свята — вечнасць, будзень судзіць, свята апраўдвае, на будзень дзівяцца людзі, на свята — свет.

ТРЭШЧЫНА

Калі трэшчынамі, нібы рэчышчамі, спярэшчваецца шчыт дрэва, гліны ці тынку, ён «рэшціца» — робіцца рэштай сябе ранейшага.

Трэшчына — вобыск і арышт: яна ўшчымяецца ў самыя шчыльныя спраты, трушчачы і адчыняючы непарушнае і прычыняючы відавочныя страты.

Трэшчына — рэзчына, што ўрэзваецца ў рэч і ў рэчаіснасць і, перакрэсліваючы іхнюю цэласнасць, даказвае, што іхні сапраўдны змест (ці, інакш, *treść*) — пустата.

У трэшчыны няма сваіх інтарэсаў. Нібы трацейскі суддзя, яна сведчыць: дзе парушаецца адзінства, там аб'яўляецца трэці, і гэты трэці — лішні.

ГОСЦЬ

Рускі г о с т ь вядзе з сабой Ost i, калі прыводзіць, кажа, што ён тут не госць, а гаспадар.

Украінскі г і с т ь апавядае прыгоды-гісторыі — то па-блазенску дасціпныя, то па-магістарску грунтоўныя.

Нямецкі G a s t кіруецца напразткі — праз гаць і пагост.

Польскі g o ś ć востры, як восці, але калі ён, запрошаны за стол, есць і п'е — ён ягамосць.

Беларускі г о с ц ь ідзе дарогай — гасцінцам і нясе з сабой падарунак — гасцінец.

СЦЕЖКА

Сцежка выводзіць чалавека з абжытага і звыклага асяродку і вядзе ў незнаёмы свет, і як бы ні мучыла і ні засмучала расстанне, яна суцяшае.

Сцежка сама ведае, як ёй ісці, як ёй весціся, яна хісткая і гнуткая і сцелецца пад ногі, быццам нітка чароўнага клубка.

Сцежка засцерагае ад прасталінейных учынкаў: з яе лёгка збіцца і цяжка ўзбіцца зноў.

Ці спёка, ці сцюжа, сцежка разнасцежвае прастору і цягнецца датуль, дакуль здольны дацягвацца чалавечыя памкненні: яна ўсцяж прашывае сабою абсягі жыцця, і тыя сцягі, якія яно ўздымае, заўсёды маюць сваім правобразам сцежку.

НАРА

У кожнай нары свае жыхары: мышы, краты, барсукі, і, у залежнасці ад таго, хто яны, гэтыя жыхары, кожная нара мае свой асаблівы нораў і свой асаблівы гонар.

Нара вынырвае з долу і па непрыкметных сцежках разбягаецца па паверхні, каб потым, узбагаціўшыся наробкамі, нарыхтоўкамі, назіраннем, зноўку нырнуць у дол.

Няма такога асяродку, які б не меў патрэбы ў нары, і нара нараджаецца як унутраны орган гэтага асяродку: яна ўсё хоча бачыць, ведаць і чуць, але не хоча, каб чулі, бачылі, ведалі яе.

Ці на дварэ бушуе бура, ці свеціць сонца, у нары адна і тая ж пара, у нары панура і ціха.

Хто ігнаруе нару, хто не бярэ яе пад увагу, незнарок нарываецца на страту і паразу, але хто разумее, што кожная з'ява, апроч відавочнай паверхні, мае невідавочную глыбіню, атрымлівае ад нары параду.

КІЙ

Як рука працяг цела, гэтак і кій працяг рукі. Ён адзін з тых трох «кітоў», на якія абапіраецца чалавек, калі настае вечар яго жыцця.

Кій — кіраўнік, і які б ён ні быў па сваёй «кіякасці» — цяжкі ці лёгкі, стрункі ці камлюкаваты, ён ідзе наперадзе і паказвае вандроўніку кірунак, як і кудою яму ісці — ці ў абход, ці напрасткі.

Дакладны, нібы «кібер», кій ідзе, ківаючыся, і гэтым самым адлегласць, якая праходзіцца кіем, становіцца ўлічанай: адзінка гэтага ўліку — адзін кіў.

Калі кій сустракаецца з упартаю і нерухомаю перашкодай, ён яе абыходзіць, калі з упартаю і жывою — замахваецца ці кідаецца на яе.

Але адхінуўшыся ад крыніцы сваёй рухомасці, сваёй кінетычнасці, кій апынаецца пакінутым, і тады сабакі і гусакі могуць нарэшце паздэкавацца з яго, могуць нарэшце сквітацца з ім.

Як бы павольна кій ні кльпаў, ён усё роўна некалі давядзе — калі не ў скіт, то на кірмаш, калі не да Кіева, то да Вільні, калі не да Вільні то да Іўя альбо Вілейкі.

КЛІН

Клін вымаецца з дрэва, як рыбіна лін з вады, але калі лін, кінуты ў ваду, зноўку прымаецца ёю, то клін прыняцца дрэвам не можа.

Клін — раскольнік, родны дрэву па плоці і іншародны па духу: ён упарта вышуквае ўдрэве хоць якое-небудзь парушэнне, хоць якую-небудзь трэшчыну, каб, няўхільна ўбіваючыся ў яе і запаўняючы яе сабою, давесці моцнае да распаду, адзінае — да раздваення.

Нібы ключ, клін адмыкае калоду, ці карчаку, ці бярвяно, але зноўку замкнуць іх не здатны; ён пранікае ў самыя заповітныя схованкі, але, сілкам адчыняючы іх, ніколі нічога — нібы здзяйсняецца нейкі, не зразумелы яму заклён — не знаходзіць.

Клін робіцца не з клёну альбо з каліны, а з «калянага» дрэва і, дастасоўваючыся да дрэва, як усклік да гаворкі, як клічнік да выказвання, уяўляе сабой канстанту, дзе тонкае неўпрыкмет пераходзіць у шырокае, а паступовае — у праніклівае.

Воблік у кліна аднастайны, але ўсе «клінічныя» сітуацыі спадзяюцца на клін.

РЭЧКА І ВОЗЕРА

Рэчка — рух, возера — спакой, рэчка — у спрэчцы, возера — у роздуме, рэчка няўрымслівая, як рысак, возера ўстойлівае, як воз, рэчка — у сустрэчах і расставаннях, возера — у сябе дома.

Рэчка «рэкае», возера пазірае, рэчка — прарок, возера — празорца, у рэчку ўслухоўваецца блізкая рэчаіснасць, у возера ўглядаюцца далёкія зоркі.

Рэчку аточваюць карчы, возера абступваюць бярозы, па рэчцы плаваюць качкі, па возеры — лебедзі, рэчка адпрэчваецца ад усяго, што ёй трапляецца, возера ўсё збірае, рэчка — час, возера — «зего» часу, рэчка кручаная, возера роўнае, рэчка — характар, возера — сузіранне, рэчка напружана ўразаецца ў абранае рэчыва, возера зарэзервоўваецца на месцы.

Але з возера заўсёды чэрпаецца гэткае самае рэчыва, як і з рэчкі, а рэчка заўсёды зараджае гэтакім самым зарадам здароўя, як і возера.

ІГОЛКА

Іголка голая, але клапоціцца, каб усіх апрануць.

Калі іголка вострая, для яе не перашкода ні сукно, ні палатно, ні аўчына, калі зламаныя ці тупыя - усюды натыкаецца на непранікальнае наваколле.

У спрытных руках іголка лёткая і кемлівая, у няўкладных — непаваротлівая, нібы кол, у квольх — колкая.

Іголка шмат што ўмее — шыць, вышываць, цыраваць, латаць, але галоўная мэта яе дзейнасці — весці ўслед за сабою нітку, быць ёй заўсёдным калумбам, а галоўная ўмова гэтай дзейнасці — нічога ніколі нікольні не мець самой.

ГРАБЛІ

З чаго б ні рабіліся граблі — з клёну, з ясеню альбо з грабу, яны габлююцца і шліфуюцца і, губляючы сваё першапачатковае — «рабое» — аблічча, набываюць бляск «адукаванасці».

Граблі не грэбуюць ніякай работай: тое, што расцярушылася, яны зганяюць у кучу, тое, што зблыталася ў закарузлыя звязы, разрабоўваюць на камякі, а тое, што блізка, падсоўваюць яшчэ бліжэй.

Пальцы ў грабляў нязграбы, і самі яны худыя — адно хрыбет і рэбры, аднак дзякуючы гэтай сваёй нязграбнасці, гэтай сваёй хударлявасці, граблі зграбна ўвіхаюцца на двары, на лузе, у агародзе і храбра ўграбаюцца ў бруд і ў гной.

Граблі абагаўляюцца гурбамі курэй і вераб'еў, і пеўні таксама калі-нікалі схіляюць перад імі свае ганарлівыя грабяні.

СНОП

Калі зжынаецца на полі спелая збажына, ззаду, на пожны, нібы слупы, паўстаюць снапы — апосталы жніва.

Нібы да постаці пояс, да снапа дапасоўваецца перавясла, і тыя збажыніны-сцябліны, што паасобку калыхаліся пад ветрам, цяпер ушчымлены ў цесны натоўп.

Сноп «зноўны»: у ім сто, а можа, тысячу разоў паўтараецца адзін і той жа матыў, адна і тая ж песня, але ад гэтага яна не становіцца «сапсаванай».

Сноп «посны», але не худы, сноп поўны, але не спанелы, і самотнае поле ўспамінае сноп як свой самы лепшы — свой самы залаты — сон.

МУР

Мур вымуроўваецца з самага цвёрдага, з самага «дрымотнага» матэрыялу — і таму ўпарта не паддаецца размыванню, разніманню, руйнаванню.

Аб мур разбіваюцца арміі заваёўнікаў, і калі некаму ён перашкода, дык некаму і апора, калі некаму ў роспач, дык некаму ў радасць.

Мур мудры: ён стаіць нерухома на аднойчы выбраным месцы, на скрыжаванні жыцця і смерці, вайны і міру, вартуючы тое, што адышло ў іншае вымярэнне,— і веліч Рыма, і няўрымслівасць Наваградка.

Пад мурам зелянее трава-мурава.

Па муры рупшаюцца мурашы.

На мур прызямляецца, каб перадумаць свае марудныя думкі, крумкач.

Над мурам грувасціца гурма хмар.

ЗІМА

Беларуская з і м а — зямля, усланая небам.

Літоўская *ž i e t a* «жме»: яе дужасць добра адчувае і аўкштайт, і жэмайт.

Руская з и м а не толькі з'ява прыроды, але і грамадскае мерапрыемства — вялікі агітацыйны «ізм».

Сербская з і м а непрадказальная, нібы *змај* (змея).

Польская *z i t a* вывярае свой, знаны адной ёй, азімут.

Сербскалужыцкая *z u t a* прадзімаецца скразнякамі.

Палабская *z a i t a* займае сабою ўсю прастору і ўвесь час, становячыся займеннікам-заменнікам таго, што было калісьці і чаго ўжо няма.

Старажытнапруская *s e t o* самааддана захоўвае семя — для невядомай вясны, для невядомай сяўбы.

Старажытнаіндыйская *h i t a* мае сваёю сядзібаю Гімалаі.

ГНЯЗДО

Высока ў галінах дрэў ці недзе нізка, на самым доле, месціцца заснаваны птушкамі дом — гняздо.

Гняздо — тая кропка, дзякуючы якой пераарганізоўваецца прастора, той магніт, які дазваляе птушкам ляцець далёка — наўздагон за мінулым летам — і здалёк знаходзіць дарогу назад, той цэнтр, у якім у згодзе паміж сабою з'ядноўваюцца скрыжаванне і раздарожжа, дно і бяздонне, доўжкі і шыркі, тое, што ёсць насампраўдзе, і тое, што мроіцца, што прадчуваецца, што здаецца.

Той, хто глядзіць на гняздо, бачыць, што яно робіцца з галінак, з пуху, з травы альбо з гліны — з ўсёй той «аздобы», што можна знайсці ў наваколлі, той, хто раздумоўвае пра гняздо, разумее, што яно нараджаецца — «генезіцца» — з саміх птушак, з іхняй інтуіцыі, з іхняй існасці — падобна таму, як нясуцца яйкі і выводзяцца птушаняты.

Гняздо затуляе сваіх жыхароў ад непагадзі.
У гняздзе жыццё спасцігае азы жыцця.

САЊІ

Прытуліўшыся да сцяны вазоўні, сані спяць і
вясною, і летам, і восенню і сняць тую пару,
калі ўсё наваколле засцелецца снегам, калі
настане «санчас».

Тады ім адчыняюцца дзверы ў шырокі свет,
тады яны маюць пашану, тады аднаўляецца
іхняе існаванне, тады яны вяртаюцца ў свой
«санавіты» стан і пішуць на белай аснове свае
няўрымслівыя высновы.

З узнёсла выгнутымі насамі сані нясуцца ў белы
абсяг, і хто ведае, ці іх за сабой цягнуць коні, ці
яны самі прыспешваюць іх.

Сані наскія, ім знаёмыя ўсе мясціны: і дзе ў лесе
стаіць дрыўняк, і дзе на балоце — сена.

Нагрузаныя, сані насіду, сантыметр за
сантыметрам, сунуцца ў двор, і нішто астатняе
ў гэты час іх не займае, але вольныя — імкліва і
лёгка ўлятаюць у санет і санату.

ПЛЯМА

Пляма, як запаленая лямпа, аб'яўляецца сваім колерам, формай, абсягам. На яе ўсе звяртаюць увагу, аб ёй плямкаюць і плявузгаюць і паказваюць на яе пальцамі, і тое поле, якое аблямоўвае яе, саромеецца яе, як сваёй загану.

Пляма пляскалая, але калі хто спрабуе пазбавіцца ад яе гвалтам, не ўлічваючы яе глыбокіх асаблівасцяў, пляма ператвараецца ў яму, якая не мае ні дна, ні паверхні.

Нібы аплявуха, пляма ўлепліваецца ў аблічча прадметаў, даводзячы ім, што яны не такія ўжо і нявінныя, і, нібы лямант, апелюе да тых, хто чуе, што на самой справе звычайная ўсім рэчаіснасць не лемантар, дзе ўсё вядома і проста, а праблема, якая вымагае вырашэння.

КУПІНА

Купіна выпукваецца з балота, нібы купал патанулай бажніцы.

Сярод аднастайнай застойнай і тупіковай масы, у якой купаецца купіна, яна акупунктурная кропка якасці, і калі на яе наступаюць, калі на яе націскаюць, гэта адчувае і на гэта адгукаецца ўвесь асяродак.

Купіна скупая: яна не дазваляе, каб тая унікальнасць, якую яна назапашвала і на-коплівала, размывалася і танула ў ніякай стыхіі.

Купіну акупаюць пукі сітніку, пукі асакі. Купіне адрасуюцца шматлікія кепікі і кпіны, але тым не менш усё, што мае сабе цану, пнецца на адзінае месца, дзе спаўна акупаецца іхняе колішняе паніжэнне,— на купіну.

ЖОЛУД

Жолуд валодае надзвычайнай дужасцю, якая, як з шолудзяў, дазваляе яму вылузвацца з дужак усемагчымых абмежаванняў і нават з самога сябе.

З галіны векавечнага дуба — з галіны самой векавечнасці — жолуд падае ў дол, каб потым, адольваючы прыцягненне долу, цягнуцца да жаданага — да «жалуданага» — узроўню.

Жолуд луджаны: нібы палудай, ён атулены жоўта-рудой абалонкай; яна сцеражэ яго ад жуды сустрэчы з заўчаснаю рэчаіснасцю, і ў ёй доўжыцца яго засяроджанае вандраванне ў часе.

Жолуд — адменная ежа: і калі голад, і калі лад.

Пра таго, хто не ўмее паводзіцца ў жыцці, кажуць, што ён няўдалы, што ён недалужны; што да жолуда, дык ён заўжды ўдалы, заўжды «далужны».

ВЕЦЕР

Беларускі в е ц е р сланяецца па свеце,
пераціраючы пацяруху і цярэбячы вецце дрэў.

Рускі в е т е р нясе ўсім *привет*.

Польскі w i a t r ветэран; яго аповеды вартыя
веры.

Палабскі v o t r мае непаўторны водар, але гэты
водар закаркаваны ў стагоддзях.

Ніжнялужыцкі w j e t š знявечаны: нікога не
чапаючы, ён чакае, калі ўсталюецца вечар, які
схавае яго ад старонніх вачэй і старонніх
спачуванняў.

Славенскі v e t e r надзімае ветразі ў Ядранскім
(Адрыятычным) моры.

Славацкі v i e t o r трымаецца аднаго вектару,
на ўсе астатнія накладваючы вета.

Чэшскі v i t r з аднолькавай цікавасцю зазірае ў
вітрыны і ў вітражы.

Македонскі в е т а р інтравертны: ён вандруе
ўнутры адной прасторы, адной тэрыторыі.

Стараславянскі в ъ т р , як бог, мае тры твары:
адзін — для хмараў-аблокаў, другі — для зямной
паверхні і трэці — для мора.

Нямецкі W i n d працуе: ён круціць крылы ў
вентылятараў і ў ветракоў.

Латышскі v ē j š увішны: калі непагадзь — свіш-
ча, калі пагода — сушыць развешаную бялізну.

ЧОВЕН

Дзе рэчка, дзе возера, там і човен —
спрадвечны «чаловень» возера альбо рэчкі.

Човен выцесліўся, вычасаўся, «вычавіўся» на
сушы і лічыцца сваяком карытам і ночвам, але
калі ў карытаў і ночваў «авечыя» звычкі, то ў
чоўна — «воўчыя», калі карыты і ночвы
прысвечаны сушы і толькі час-пачас
асвечваюцца вадою, то човен начуе і днюе ў
вадзе, калі карыты і ночвы сухія знадворку, то
човен наадварот.

Калі ж човен знячэўку ці паступова напаўняец-
ца вадою, тады ён нявечыцца і прычальвае не
да берага, а да дна.

Човен навучаны аспярожнасці, ён чуйны да
току вады і вагання хваляў, і вочы яго
рассяроджаны па ўсёй плошчы ягонага цела.

У звычайнае надвор'е човен заслоньвае-зачыняе
свае магчымасці, але ў адчайны час ён
заахвочваецца на немагчымае і ўзятае туды,
дзе надочы лёталі чайкі.

ШАЛІ

Шалі шануюць раўнавагу, і калі нехта яе парушае, яны хваляюцца, непакоюцца, пакуль нарэшце не расшалопаюць, колькі — кіло альбо лот — важыць гэтае парушэнне, а да таго ж яшчэ колькі яно каштуе — дукат альбо шэлег.

Шалі пільна сочаць адна за адной, не дазваляючы адна адной шальмаваць, і калі адна з іх хоча прыўлашчыць сабе нейкі лішак, другая тут жа шалохаецца ад абурэння ўгору.

Шалі не маюць шляху, а маюць шкалу, якая, як школа, утрымлівае іх ад шалаў, ад шалапуцтва і навучае шляхетнасці.

Шалі вітаюцца, б'ючы адна адной чалом:

«— Шалом, шаля! — Шалом!..»

ЛЕБЯДА

Сярод «лабудзівага» зеля лябядя вьмалёўваецца, як лебедзь сярод гусей: яна беллага стану, беллага паходжанья, белай «косткі».

Лебядя не дбае аб прывілеях і расце, дзе давядзецца: на лядах, пад плотам альбо, калі гаспадыня згаджаецца, дык і на градах.

Але дзе б яна ні расла, яна пільнуе людскую долю, і калі парушаецца жыццёвы лад, калі над краем пануе няўрод, а людзі бадзяюцца, быццам здані, шукаючы, дзе б што здабыць на абед ці вячэру, лебядя нагадвае аб сабе: яна, хоць бедная, але яда, а ў часіну нішчымніцы, бадай, тое самае што і бульба, бадай, тое самае што і хлеб.

Лебядя туліцца да людзей, а людзі любяць яе больш за любое іншае зелье, ведаючы: дзе лебядя, там смутак не смутак, голад не голад, бяда не бяда.

АКНО

Вока хаты, акно спакон веку ўзіраецца ў свет, і свет спакон веку ўзіраецца ў акно. І таму яно заўсёды старое, як сама хата, і новае, як сам свет.

Акно выводзіць хату ў кантэкст наваколя, пераконваючы яе, што тое «кіно», якое яно ёй паказвае, мае да яе нейкае — і мо не малое — дачыненне.

Акно акантавана каробкаю, перахрышчана рамаю, аздоблена ліштвою, абгрунтавана падаконнікам і ўзаконена аканіцай.

За акном, па двары, ходзіць конь.

На акне стаіць вазон з кветкамі.

Над акном, у куце-покуці, узвышаецца ікона.

МУХА

Літоўскае *m u s é* куслівая, як аса, але ёй мусіць усё даравацца, бо яна ***musy*** (наша).

Сербская *м у в а* да ўсіх праяўляе ўвагу, з усімі імкнецца знайсці супольную мову, а сустракае змову.

Беларуская *м у х а* прымхлівая: яна пільнуецца сваіх Сёмухаў і сваіх Дзсятухаў, дзе можа ўволю павесяліцца,— пабыць «пад мухай».

Украінская *м у х а* кумекае, як бы ёй дзе змахляваць, але, махлюючы, апрача гешэфту, атрымлівае аплявуху.

Руская *м у х а* «зуха»: яна мае «ухараўскія» ўхваткі, нібыта яна сама вынайшла прымаўку: «Адным махам сем мух забіхам» і сама ж намерваецца яе спраўдзіць.

Чэшская *т о у с ě а* гаспадыня ўхаце: яе хапае, каб пасмакаваць і малако, і мёд, і муку.

Латышская *т у š а* — мошка, але ў гэтай мошкі душа музы.

ЖОРНЫ

Парожнія, жорны стаяць, але калі ў іхняе жарало ўсыпаецца хоць бы жменя зерня, яны ажываюць, яны разварушваюцца, яны «жораюць» пачастунак, варожачы, што ўрэшце з яго атрымаецца, ці корж, ці аладак, ці піражок.

Тое, што распачынаў жняяр-серп і прадоўжваў цэп-малацьбіт, жорны даводзяць да ўзорнага завяршэння.

Жорны жорсткія: яны мажджэраць, перашароўваюць, ператрушчваюць жарству жыта, ячменю, пшаніцы.

І гэтаксама, як жорны, кружацца між сабою зямля і неба, не выпускаючы са свайго кругавароту ні пружанца, ні ружанца, ні жупранца, пакуль кожны з іх не перамучыць сваіх шурпатасяў, не зжыве заганяў, пакуль кожны з іх не зробіцца «зорны», пакуль кожны з іх не зведае канчатковага паражэння, а разам з тым — перамогі.

ПОПЕЛ

Попел абагульняе і ўраўноўвае ў правах усё, што вылучала і чаму спявала свой хваласпеў польмя і што пялегаваў дым — ці гэта дбайна пілаванае паленне, ці леташня ламачча, ці камлюкаваты корч, і хто цяпер вылучыць і адрозніць у пялёнцы посцілцы чыстага попелу, дзе тут бярэзіна, дзе тут ліпа, а дзе таполя.

Попел — вопыт, які застаецца пасля таго, як усё скончылася, адпалала, адсвяткавала і адбалела: у ім супадае агонь і дрэва, але калі нядаўна ён быў найбольш родны стыхіі агню, то цяпер найболей ёй процілеглы, калі нядаўна ён быў найбольш блізкі іматэрыі дрэву, то цяпер ёй — таксама — найболей далёкі.

Попел не белы, не чорны і не пялясы, а спелы, і, як насенне спелага плёну, ён спакон веку мае попыт у поля Опаля, у поля Антопаля, у поля Заполля.

ЛІХТАР

Калі на дварэ запаноўвае цемра, у якой, як літары ў чарніле, раствараюцца рэаліі наваколля, а на небе не відаць ні зорак, ні месяца, тады аб'яўляе свой твар ліхтар — месяц, які запальваецца чалавекам і з чалавекам вандруе.

Ліхтар нанова распазнае рэчаіснасць; ён сцярожка, па-вартаўнічы, пасоўваецца наперад і, апрадмечваючы і арэчаўляючы наваколле, бесперастанку дапытваецца-высвятляе, што ёсць што, хто ёсць хто.

У пагодлівую пару ліхтар заносіцца ў хату, вешаецца ў камору і там, пагаслы, нічога не памятае з таго, што калісьці было, але ў ліхачасце, калі нешта ломіцца ў прыродзе і ў быцце, калі хмарыцца воблік свету, да ліхтара звяртаюцца, як да лекара альбо ліхвяра — каб спрыяў, каб ратаваў, каб ліхое ператлумачваў на добрае.

Сярод астатніх прадметаў і рэчаў ліхтар элітарны; нібы відушчая ліра, ён натхняецца чалавекам і сам натхняе чалавека ў яго вечным пошуку самога сябе.

МАЛАКО

Беларускае м а л а к о смачнейшае за мак і маліну: малым яно дае моц і розум, а старых малодзіць.

Стараславянскае м л ъ к о як Мекка: усе да яго імкнуцца, усім яно лекі.

Рускае м о л о к о падмацунак касцу і ма-лацьбіту і *лакомство* катку.

Балгарскае м л я к о мляўкае, як летні сон: яно лашчыць язык і паднябенне.

Праславянскае т е л к о змялае, як Няміга.

Лужыцкае т л о к о закрашвае локшыну.

Шведскае т j o l k пахне мёдам і зёлкамі.

Нямецкае М і л с h мілае, нібы малітва маці за сваё немаўля.

ЗВОН

Звон адзываецца на ўсе святы, на ўсе вялікія падзеі і, супадаючы са сваім зрокавым вобразам, зноўку і зноў апынаецца звонку яго.

Звон азануе прастору, і той абсяг, які займаюць яго зовы, яго перазовы-звёны, становіцца своеасаблівай зялёнай зонай.

І нават калі б звон званіў безупынна, разумнаму слыху ён усё роўна не назаляе.

ТОРБА

Торба — рот, які глытае ўсё, што яму даецца, што ў яго кладзецца,— ці гэта хлеб, ці сала, ці кавалак сыру, ці тузін печаных бульбін, аднак, праглынутыя, яны атабарваюцца ў торбе, як у сябе дома.

Торба — «творба»: яна творыць чалавека, фармуе яго постаць, удакладняе яго паводзіны, афарбоўвае яго думкі, і людзі, ведаючы, што з торбай лепш, чым без торбы, баяцца, аднак, рабіць яе сваім правадыром, шлюбаватца альбо братацца з ёю, каб самім не зрабіцца яе атрыбутамі — жабракамі.

Парожняя — торба, нібы хвароба, цягне свайго носьбіта долу, поўная — нібы «горба», уносіць угору.

ЛАПЦІ

Лапці — палапенцы: пасчапляння з асобных лапікаў, яны лёгка ўпускаюць і выпускаюць вільгаць, і на балацінах Пцічы, Піны ці Прыпяці яны найлацвейшы абутак.

Лапці плятуцца самі, іх не трэба купляць, за іх не трэба плаціць; плоць ад плоці тутэйшай прыроды і тутэйшага побыту, яны «прыліпаюць» да сваіх носьбітаў і, робячыся іхняй прыкмецінай, уплываюць на іхнюю постаць.

Цельпукаватыя, нібы мядзведжыя лапы, лапці дацялёпваюцца і да пляца, і да палаца.

Лапці сціпляя, але нагам і душы з імі цёпла.

НЕРАТ

Нерат нырае ў нетры ракі і, прапускаючы раку праз сябе, затрымлівае яе жыхароў — рыбін,

Нерат нікому не дароўвае неабачлівасці, і хто ў яго раптам трапляе, таму няма ходу ні ўзад, ні ўперад.

Але нерат не рады сваёй удачы, бо калі ён парожні — ён адчувае сябе ракою, для якой няма перашкоды, а калі з рыбай — дык рыбай, якая шукае і не знаходзіць ратунку.

АСКЕПАК

Калі здараецца кепскае — б'ецца люстэрка ці глянц, тады ўзнікаюць аскепкі — аспекты пытання, якія забылі само пытанне, складнікі спектру, якія згубілі сам спектр.

І як бы пасля іх ні склейвалі і ні skleпвалі, яны ўжо не змогуць вярнуцца ў колішнюю самаадсутнасць, яны ўжо не змогуць прыняцца ў ранейшую цэласнасць.

На аскепак, нібы на блазна-кепа, валяцца кіпы кепікаў, яго папікаюць, яго папікаюць, пакуль наогул не выпхнуць на сметнік, і калі шкліну ці глянц шкадуюць, то нікому ніколі не прыйдзе на думку пашкадаваць аскепак, сказаць, што ён кемлівы, што ён пекны.

Аскепак — скептык: ён ведае, што ў аснове ўсіх непарушных саюзаў, усіх маналітных сплаваў прысутнічае непрыкметнае, але шматстайнае «аз», і гэтае «аз» аднойчы захоча акрэсліцца, захоча стаць к і м с ь ц і.

ВЕРАЦЯНО

Нібы яго точыць верад, верацяно шчыруе ад цямна да цямна, а калі запальваецца лучына, то і ў часы вялікіх і мігатлівых ценяў, і такім чынам расце: набывае ўсё большую вагу, таўшчыню і вартасць.

Скіроўваючыся сваім верхам і нізам у два процілеглыя канцы, сумяшчаючы і ўраўнаважваючы ў сабе два процілеглыя вектары, верацяно не западае ў неварачь, а ўцягвае навакольную прастору ў віртуальную сферу свайго ўплыву.

Быццам віруе вір, верацяно верціцца адно толькі наўкола самога сябе і, «перацягваючы» разбэрсанае ў спарадкаванае, няпэўнае ў пэўнае, верыць, што яно цэнтр рэчаіснасці. І ці возьмецца хто пярэчыць, што яно не мае рацыі?!

БАГНА

У багне, бы ў лазні-бані, бавяць свой час паганскія багі-нячысцікі, і агонь апраметнай грэе яе «габінеты».

Багна багатая тым, што ёй аддае наваколле, і ўсё, што яно аддае, «габае» нагбом,

Ціхмяная, нібы ягня, багна нікога не паложае, ні на кога не нападае, аднак яе баяцца, як ганьбы, і агінаюць, нібы благое здарэнне.

Багна абагульняе ваду і сушу, і хто ўгадае, якая ў яе глыбіня, якая ў яе «гібляня».

МЁД

Українські м е д найлепшая яда і мядзвездзю, і людзям.

Рускі м ё д насычаны, нібы ёд: ён і пячэ, і гоіць.

Праславянскі т е d ъ адмысловы сродак для медытацыі.

Літоўскі т е d u s духмянлівы, нібы мята.

Латышскі т е d u s ведае на памяць усе рэцэпты старой медыцыны.

Старажытнапрускі т е d d o загуслы, як медзь.

Старажытнаіндыйскі т е d h u — квінтэсенцыя рэчаў, згущае дух самой матэрыі.

Ірландскі т і d дае сілу ідалам і розум – людзям.

Беларускі м ё д — нямая мелодыя, якая гучыць адно толькі таму, хто ім ласуецца.

КЛЮЧ І ЗАМОК

Ключ кліча, замок адгукаецца, ключ шукае, замок чакае, ключ ведае, замок мае, ключ то знікае, то зноўку ўзнікае, замок застаецца заўсёды на тым самым месцы.

Ключ ад усіх хаваецца, замок усім аб'яўляецца, ключ — у схованцы, замок — навідавоку, ключ уладкоўваецца ў сухім і ў цёплым, замок мокне на дажджы і калее на холадзе.

Ключ — клічнік, замок — пыталнік, ключ — модус, замок — атрыбут, ключ — учынак, замок — з'ява, ключ належыць мужчыне, замок — жанчыне, ключ — неба, замок — зямля.

Замок забараняе, ключ дазваляе, замок — зіма, ключ — вясна, замок — правіла, ключ — выключэнне, замок — загадка, ключ — адгадка, замок — нуль, ключ — адзінка.

Ключ бачыць, замок пазірае, ключ чуе, замок слухае, ключ — лічба, замок — слова, ключ — дзейнік, замок — выказнік, ключ — выпадковасць, замок — заканамернасць, ключ — магчымасць, замок — неабходнасць.

Ключ — смык, замок — скрыпка, і куды б, далёка ці блізка, ні адыходзіў ключ ад замка, сувязь, якая іхлучыць, не калечыцца і не камечыцца, і адкуль бы, здалёк ці зблізку, ні вяртаўся ключ да замка, за гэтым вяртаннем сочыць музыка іхніх узаемадачынэнняў.

СУМЁТ

Сумёт месціцца каля перашкоды — плота, паветкі, моста, а то і проста, дзякуючы якой-небудзь умяціне ці зачэпцы, у полі.

Сумёт высноўваецца з сумяціцы — сумоўя ветру і снегу, але выснаваны, уяўляе ансамбль, дзе пануе сіметрыя.

Да сумёта не стасуецца схема: калі ён геаметрыя, то мастацкая, калі мастацтва, то геаметрычнае, а хутчэй за ўсё ён сумесна і геаметрыя, і мастацтва, іхняя сума.

Нібы самалёт, аддадзены палёту, сумёт з цягам часу перастае існаваць — перацякае ў палёт, але, не ўпадаючы ў сум, і ранішне-белы, і вечарова-сцямнелы сваёю прысутнасцю ўсім аб'яўляе: «Sum» («Я ёсць»).

ПЕЧ

Печ — першая гаспадыня ў хаце: яна апякуецца, каб у хаце панавала вечнае лета; калі ж у хаце ўсталёўваецца восень альбо зіма, усе спяшаюцца да печы, каб распытацца, як яна пачуваецца.

Печ «пешчыць» ламачча, «пешчыць» дровы і, хоць яны часам плачуць ад гэткай пяшчоты, перайначвае іх у агонь, у дым, у вуголле, у попел.

У печы варыцца, парыцца, смажыцца і пячэцца «ечыва» — тое, што, выпяваючы да належнай уежнасці, са смакам будзе есціся сямейным вечам у абед і ў вячэру.

ЛЯ печы чаўпуцца-ўвіхаюцца чаляднікі — кочарга, чапяла, рагач.

На печы, лечачы плечы, адпачывае прадзед.

СВЯРДЗЁЛАК

Аддадзены сваёй прадужытасці, якая зрабілася яго натурай, свярдзёлак, як дзяцел, заўсёды звернуты вастрыём сваёй увагі да дрэў, але калі дзяцел дрэвы лечыць, то свярдзёлак, надварот, вярэдзіць.

Свярдзёлак апяразаны спіралямі свербу, якія прымушаюць яго то ўкручвацца ў сярэдзіну дрэва, то выкручвацца назад.

Свярдзёлак сярдзіты: ён зацвярдзелы ў сваіх дзеяннях і перакананнях, і «драўляныя» слёзы яго не краюць.

Вынік свярдзёлкавай дзейнасці — дзіркі: імі дзеліцца паяднанае і паядноўваецца падзеленае і дзякуючы ім «сярэды» і «панядзелкі» маюць магчымасць непасрэдна пагутарыць між сабой.

ЧАРОТ

Чарот чарадою заходзіць ва ўрочышча Шчары, Нарачы, Нешчарды і, пабраўшы, каб дыхаць, у рот цыбуры сваіх трубак, нібы раптам заснуў ці падпаў пад чары, там затрымоўваецца.

Адной сваёй часткай чарот учаперваецца ў грунт, другою — уточваецца ў ваду, трэцяй — урошчваецца ў паветра, і, сам пры гэтым становячыся нечым чацвёртым, у салодкім палёце сторч галавою ўстромліваецца ў чарэнне нябёсаў.

Чарот тварыўся не на ўроку малявання, а на ўроку чарчэння, і сярод іншых квяцістых і маляўнічых рэчаў, нібы патароча, ён «вечаровы» і «чарнавы».

АЛАДКА І БЛІН

Аладка гладкая, блін пульхны, аладка ўдалая, блін файны, аладка — латка, блін — лапiк, аладка — аўра, блін — нiмб.

Аладка пячэцца на патэльні, блін — на блясе, аладка салодкая, блін «аблізны», аладка лагодзіць згадку, блін — успамiн.

Аладка — на Каляды, блін — на Вялікдзень, аладка — на сняданак, блін — на абед, аладка пахкая, блін бліскучы, аладка ладкуецца ў далонь, блін плішчыцца ў жменю; але аладка гэткая ж смачная, як і блін, а блін лепіцца з таго ж самага цеста, што і аладка.

ШКАРЛУПІНА

Шкарлупіна заглытвае яйка, нібы змяя-шкарупея, але так, што яно застаецца цэлым і непарушным, а сама, у сваю чаргу, становіцца яго часткай, яго шкурай, яго ахоўнай знадворнаю абалонкай.

Няма той хвіліны, каб шкарлупіна не рупілася аб яйку, яна атуляе яго, як найдаражэйшы скарб, пільна і шчыльна, не пакідаючы нідзе ніводнай шчылінкі.

Шкарлупіна крохкая, але не настолькі, каб дазволіць знадворным штушкам і шкрэбінам пашкодзіць яшчэ не народжанаму жыццю;

шкарлупіна цвёрдая, але не настолькі, каб не дазволіць гэтаму жыццю прабіцца, прастукацца, пралупіцца, а самой, ні на што не скардзячыся і не наракаючы, апасці купкай спустошаных і бескарысных ракушак, распасціся на шалупінне.

ШАПКА

Шапка сваячыцца з шафай, але калі шафа мае справу з многімі прадметамі, то шапка з адным, але самым галоўным.

Яна прысвечана ў першапачаткі, якіх ніхто не можа ўбачыць і аб якіх, нават шэптам, ніхто нічога не можа сказаць,— у чалавечыя думкі, і таму спакваля назапашвае-набывае статус даверанай асобы.

З усіх бакоў шапка шчыльна «зашпаклявана», і як бы ні шныпарылі скразнякі, яны не могуць намацаць ніводнай шпары.

Шапка — капа, якая падвышае чалавека ў яго ўласных вачах і ў вачах іншых і здабывае яму пашану. І таму нават самы апошні спадар, нібы шпак шпакоўню, шукае альбо спадзяецца калі-небудзь знайсці свой красамоўны, заўсёды ўсім прад'яўлены «пашпарт» — шапку, якая яму пасуе.

ГАРОХ

На беларускі г а р о х рожкаюць свінні, што ён у агародзе найгоршы, а ён у адказ рагоча.

Рускі г о р о х, калі на яго глядзяць, хорошы і гожаы, а калі ядуць — горкі.

Украінскі г о р о х агарошвае, думалі, што ён «ох», а ён — «ах», думалі, што яго нямнога, а яго цэлы рог.

Польскі г г о с h хоць не град, але грукатлівы, хоць не грош, але ганарлівы.

Чэшскі h г á с h вялікі, нібы арэх, і нават грак разважае, ці яго праглынуць, ці — далей ад граху — абмінуць.

Праславянскі г о г х ъ, калі сеецца, з прыгоршчаў перавандроўвае на горку, а калі высее — зноў у прыгоршчы.

ЖМ ЕНЯ

Жменя — «меня»: тое, чаго не мае, яна бярэ, а тое, што мае, яна аддае і такім чынам усталёўвае раўнавагу паміж парожнім і поўным.

Калі жменя бярэ болей, чым яна можа ўмясціць, тады яна ненаежа; калі яна аддае меней, чым узяла, калі нешта ў ёй «зажымаецца», тады яна жмінда.

Жменя абмежаваная, і таму яна паўтарае адзін і той жа рух, памнажаючы яго на ўсю даўжыню чалавечага жыцця.

Жменя сее і жменя жне. Жменя мне і жменя табе.

ЗДАРОЎЕ І ХВАРОБА

Здароўе дае, хвароба адбірае, здароўе радуе, хвароба маркоціць, здароўе здабывае, хвароба губляе, здароўе для кожнага чалавека дар, і кожны чалавек для хваробы ахвяра.

Здароўе выпроставае, хвароба горбіць, здароўе бадзёрыць, хвароба гняце, здароўе дароўвае чалавеку грахі і хібы, хвароба заводзіць на іх рахубы.

Здароўе дарагое, хвароба платная, здароўе харобрае, хвароба нахабная, здароўе простае, хвароба складаная, здароўе робіць, хвароба з'ядае зробленае, здароўе збірае скарб, хвароба яго рабуе, здароўе гаспадаруе, хвароба жабруе, здароўе парадкуе, хвароба бурьць.

У хваробы шмат фарбаў, у здароўя адна, хвароба хаўруснічае з варажбою, здароўе — з харашбою, хвароба хмарыць людскія твары, здароўе азорвае, здароўе — гаспадар, хвароба — госць, хвароба чапае рэбры і ўнетрываецца ў вантробы, здароўе хвошча яе вярбой.

1987-1996, 2008

ЗМЕСТ

Гліна
Дождж
Дуб
Брук
Скрышка
Дым
Каса
Крыга
Дзверы
Дарога
Воўк
Рунь
Горад
Пчала
Маланка і гром
Ловы
Камень
Смага
Карані
Палонка
Пастка
Студня
Цвік
Хлеб
Плот
Піла
Наваколле
Твань
Калода
Зброя
Ступа
Сонца
Сарочка
Пячора
Прымхі
Воблака
Гутарка
Плуг
Ноч
Лёд
Вежа
Грошы
Жарт
Бераг
Сякера
Птах
Барана

Певень
Кнот
Рэчы
Лес
Свечка
Грыб
Бяда і гора
Верас
Дуга
Гузік
Павуціна
Век
Дзіда
Пень
Срэбра і золата
Кажух
Лейцы
Месяц
Кудзеля
Крэйда
Венік
Кішэня
Голад і холад
Вір
Ліштва
Стол
Вясло
Будзень і свята
Трэшчына
Госць
Сцежка
Нара
Кій
Клін
Рэчка і возера
Іголка
Граблі
Сноп
Мур
Зіма
Гняздо
Сані
Пляма
Купіна
Жолуд
Вецер
Човен
Шалі

Лебяда
Акно
Муха
Жорны
Попел
Ліхтар
Малако
Звон
Торба
Лапці
Нерат
Аскепак
Верацяню
Багна

Мёд
Ключ і замок
Сумёт
Печ
Свярдэлак
Чарот
Аладка і блін
Шкарлупіна
Шапка
Гарох
Жменя
Здароўе і хвароба

*Літаратурна-мастацкае выданне
Алесь Разанаў*

ПЧАЛА ПАЧАЛА ПАЛОМ НІЧАЦЬ

Вершаказы

*На вокладцы «Пяты яйкаквадрат» з серыі
«Манвантара» Алесь Разанава і Віктара Маркаўца*

Карэктар **Г. Міхалюк** Дызайн **С. Ждановіч**

© OCR: Камунікат.org, 2011 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год